

עכב רב

גיליון חודשי מתורתו
של הרב מדין
אבן-ישראל שטיינזלץ

*

גיליון אייר תשפ"ב

הקדמה

חודש אייר הוא חודש שנמצא כולו בתוך ספירת העומר - בדרך ממצרים אל קבלת התורה. בתקופה זו היה מרבה הרב לדבר על ההכנה הנדרשת למתן תורה, על תיקון המידות, תיקון האישיות ותיקון האדם.

מי שזכה לשוחח עם הרב יודע כי "תורת האדם" של הרב הייתה רחבה מיני ים, עמוקה לאין שיעור ומורכבת משכבות שכבות של התבוננות והסתכלות בבני אדם ובנתיבי חייהם. בצד מסוים נראה כי גוון החכמה הספציפי הזה, התפישה והציור של האדם השלם המורכב מרבדים שונים וסותרים - היא אחד מן הצדדים של הרב שאפשר היה לעמוד עליהם רק בבחינה של תורה שבעל פה. אחת מנקודות הבסיס שאותן ניתן לנסח, והרב אכן ניסח זאת בכמה הקשרים, הייתה שאי אפשר להעמיד את האדם, את אישיותו ואת עולמו על קוטב אחד. יתר על כן, כל ניסיון לתאר את נפש האדם על בעיותיה וסיבוכיה בצורה קבועה ומובנית, במודלים מופשטים כאלו או אחרים - נידון לכישלון. חיי האדם ונפשו של האדם רחבות לאין שיעור ממערכת מושגים כזו או אחרת ודרך עבודה התופשת את האדם באופן כזה עלולה לעלות בהמעטת הדמות האנושית ובקיצוץ ממדים חיוניים של האישיות. דומה כי זו הסיבה שבעת שרצה הרב לדבר בנושאים הללו הזדקק בדבריו לסיפורים, לאנקדוטות וזיכרונות שהיו בהם רישומי אופי קצרצרים של אנשים שונים במצבים שונים. בדרך זו עלה בידי הרב להעביר לא רק את תוכנם של הדברים אלא גם את אופן החשיבה הנכון בנושאים הללו. אנו מקווים כי השיחות והתורות בחוברת זו יהיו פתח לתיקון המידות ותיקון האישיות והאדם.

תוכן הגיליון מחולק לשלושה שערים.

השער הראשון מוקדש לספירת העומר ובו 'ליקוטי הרב' בענייני ספירת העומר ותיקון המידות, שיחה שניתנה בישיבת תקוע בנושא ספירת העומר ומאמר שנכתב בשנות החמישים לכתב העת 'רשפים' בכותרת "קדושה אנושית" העוסק בתורת הנפש.

השער השני מוקדש ל"ג בעומר ולתורת הסוד. הרב הקדיש ספרים רבים ושיעורים רבים לביאור צדדים שונים של תורת הסוד ובתרגום מושגי ופנימי של הקבלה והחסידות לשפות חיים שונות. ל"ג בעומר הוא אחד הימים שבהם אנו מעלים על נס את הזיקה של דרך החיים והעבודה שלנו אל תורת הנסתר שאת מימיה אנו שותים. השער כולל הרצאה שניתנה ליהודים ברוסיה בכותרת "מבוא למיסטיקה יהודית", הרצאה זו היא מעין הקדמה כללית לתורת הסוד מבחינת נקודת המוצא שממנה ניגשים אל תורת הסוד, ומאמר פואטי אודות הארז"ל ותורת הקבלה.

השער השלישי עוסק ב'יום ירושלים'. הרב אהב בכל ליבו את ירושלים ואהב לדבר עליה ולעסוק בה מצדדים שונים. בשער ישנו מאמר בשם "התהודה של ירושלים" ובנוסף סקיצה שכתב הרב המתארת כמה דמויות ירושלמיות שהכיר בנערותו, דמויות המבטאות אולי משהו מדיוקנה הפנימי של העיר ירושלים.

המערכת: יאיר שוורצפוקס ואהרן בילט

השתתפו בהפקת הגיליון: אריה יוליוס, נתנאל מייזליש, הלל כהן

TalmideiHarav@gmail.com

תוכן עניינים

ספירת העומר

7.....'ליקוטי הרב - ספירת העומר ותיקון המידות

21.....'ספירת העומר - להפוך לבני אדם

29.....'קדושה אנושית'

ל"ג בעומר ופנימיות התורה

38.....'מבוא למיסטיקה יהודית'

45.....'האר"י הקדוש

יום ירושלים

51.....התהודה של ירושלים

54.....דמויות בירושלים

ספירת העומר

”

יציאת מצרים היא השלב הראשון של השחרור, היציאה, ההינתקות מן השעבוד הרוחני, החריגה ממסגרת העבודות הפנימית של בניית בנינים עבור זרים, בניית מצבות עבור המוות, אל מתן תורה, שהוא הצד החיובי של הגאולה הזו, ומתן תוכל פנימי לה, מתן משמעות וכוון ליציאה מן השעבוד. ואילו הימים שבאמצע, ימי ספירת העומר מסמלים את "המסע במדבר", את דרך התהיה והחיפושים, את הלבטים, הצמא והמחסור שעובר אדם למן השלב הראשון של השתחררות עד אשר הוא מגיע לקבלת האור הפנימי. ובאופן פנימי הימים הללו של הספירה הם ימים של גידול פנימי, ימים של השתלמות ומלחמה בכל התכונות הנפשיות המעכבות את האדם מלהגיע אל האור.

שבעת השבועות של הספירה מתקשרים עם שבע המדות- הספירות: חסד, גבורה, תפארת, נצח, הוד, יסוד ומלכות, כאשר כל אחד מן הימים הוא פרט באחת מן הספירות הללו, אף הוא לפי אותו סדר. וסדר המנין של אלה הוא מלמעלה למטה, מן היום הראשון של ספירת העומר שבו הספירה היא חסד שבחסד, עד ליום האחרון שהוא מלכות שבמלכות. בכל יום מן הימים הללו שומה על האדם לתקן בתוך נפשו מה שפגם וחטא באחת מכל התכונות המקבילות לספירה של אותו יום, חטאים שחטא אדם באהבה שלא במקומה ("חסד") עד לחטאי כעס ואיבה ("גבורה") עד לחטאי השתררות והשתלטות ("מלכות").

ומשום שהימים הללו הם בעיקרם ימים של מאבק פנימי יש דוק של עצבות מסוימת הנסוך עליהם, לא אבל אלא בעיקר כובד ראש, ומשום כך נמנעים מלעשות שמחות משפחתיות בימי הספירה. עד אשר מגיעים אל יום הסיום, חג השבועות שבו מאיר האור, והדרך מגיעה לידי סכום.

“

ליקוטי הרב

ספירת העומר ותיקון המידות

לקבל על עצמם את התורה, אם אדם לא בגדר של נעשה ונשמע הוא לעולם לא יקבל את התורה. המוכנות לקבל, היא זו שדורשת את ההכנה.

(מתוך "ספירת העומר", שיחה ב'מקור חיים')

על דרך הסוד: יש טעם אחר למנהגי ספירת העומר ובגלל זה מחמירים בהם. בתמצית, כל המנהגים של ימי הספירה הם לא מנהגי אבלות. העניין של ספירת העומר הוא המעבר מפסח לשבועות. מהגאולה ממצרים אל מתן תורה. אלו שבע שבועות של הכנה - בדומה למצווה אחרת של ספירה: הספירה של אישה נידה. כמו בספירה של טהרה, ספירת העומר הוא זמן שבו לא מקדישים זמן לדברים אחרים, אלא רק לדברים של טהרה. ספירת העומר הוא לא זמן עצוב, אלא זמן שמקצפים בו כל מיני דברים, לא זמן שמתייפים בו.

יש מנהג על פי סוד שלא לגזוז את ציפורני הידיים והרגליים באותו היום. מתי נוהגים, גם הנוהגים במנהג הזה, לגזוז את שניהם בבת אחת? כשאשה נטהרת לפני טבילה. הרב קוק היה מקפיד על המנהג הזה, חוץ מבערב שבועות, שזהו יום סיום הספירה.

ספירת העומר

בשביל להגיע מיציאת מצרים עד לנקודה של קבלת התורה צריך לעשות הכנת הנפש, צריך קצת להתיישר. בדומה לימים בהם הלכנו אז במדבר שהיו בסך הכול ימים של ניסיון. לכאורה, למה צריך להסתובב במדבר כל-כך הרבה זמן? המסע אל הר סיני יהיה איפה שיהיה, לא דורש כל-כך הרבה זמן, אפילו כשהולכים עם הנשים והילדים ואפילו כשלא הולכים בדרך הכי קצרה, זה לא לוקח כל-כך הרבה זמן. אנשים עוברים את הדרך הזו בהרבה פחות זמן, גם ברגל וגם בחמורים. הנקודה היא שאי אפשר להגיע ישר ממצרים להר סיני, צריך לעשות בשביל זה הכנה. בכל החגים אנחנו חוזרים שוב אל המאורע הראשון, אם כן, בספירת העומר אנו חוזרים שוב אל ההכנה הזו שהייתה בכדי לקבל את התורה.

הקב"ה נתן את התורה פעם אחת, אבל לקבל את התורה זה כבר משהו אחר. בתמצית, אנשים צריכים להיות במצב שבו הם מוכנים לקבל, ולפחות להיות בגדר של "נעשה ונשמע". כשאנשים הם בגדר של נעשה ונשמע, הם יכולים

יש שאלה מפורסמת כיצד קיים אברהם אבינו את כל התורה כולה עד שלא נתנה. אחת התשובות לזה היא שאם אדם היה באמת נקי - הוא היה מקיים את התורה מעצמו. אם אדם היה באמת נקי, הוא לא היה צריך לקבל את זה מלמעלה, הוא היה מרגיש מעצמו מה צריך לעשות.

ספרו פעם, שלימדו את אחד הצדיקים כשהיה ילד את מסכת שבת, ויש שם דיון ארוך: מה קורה כשאדם מתבלבל בימים ולא יודע מתי שבת. הילד שאל: "איך ייתכן שאדם לא יידע מתי שבת - רואים! הוא יוצא החוצה ורואה שעכשיו שבת". בשביל לראות שעכשיו שבת, ובשביל לדעת מה צריך לעשות בשבת, אדם צריך להיות עם נפש מספיק נקיה. מה שאנחנו לא רואים - זה מפני שעוונותינו גרמו לנו. אדם מעוות את עצמו, ומפני כך הוא צריך שיגידו לו מה לעשות. לולא היו לנו יצרים שמעוותים אותנו, היינו הולכים בדרך הישר מצד עצמנו. יש לנו יצר שמעוות אותנו ובגלל זה אנחנו כבר לא יודעים להבחין בין טוב לרע, לכן גם התורה שאנחנו מקבלים מתעוותת. זה מה שצריך לעשות בימים של ספירת העומר.

(מתוך "ספירת העומר", שיחה ב'מקור חיים')

בספירת העומר מתקנים את המידות ואת ההנהגות שלא היו בסדר. יש מי שפגמיו בצד החסד, ויש מי שבצד

אם כן, כל מי שנוהגים כאריז"ל ולפי הקבלה לא מסתפרים ולא מתחתנים במשך כל ספירת העומר, לא משום שזה עניין של אבילות אלא משום שזה עניין של 'הפסק טהרה' וזה דבר ששייך בכל ימי ספירת העומר, ולא רק בחלקם.

(שיחה בישיבת תקוע, כ"א אייר תשס"ד)

מה ההבדל בין ספירת העומר לעשרת ימי תשובה? בעשרת ימי תשובה ובחודש אלול אני עושה תשובה על עבירות, בין שעברתי על סור מרע ובין שעברתי על עשה טוב. ימי ספירת העומר הם לא ימים של תשובה מעבירות ושל 'תיקון המעשה' - אלא של תיקון הנפש. כשאומרים: "מה שפגמתי בספירה", זה ענין של תיקון המידות עצמן, זה לא קשור לעבירה. בספירת העומר אדם מפשפש הרבה יותר באופי שלו מאשר במעשים; אם אדם פגם במידת החסד ואין לו מידה של אהבה, זה לא שהוא עשה את מה שאסור לו לעשות, אלא הוא לא עשה את מה שהוא היה צריך לעשות - וממילא הוא צריך לתקן את הענין של אהבה, הן בצד של 'בין אדם למקום' והן בצד של 'בין אדם לחברו'. לא מדובר על מה ששייך למעשה, אלא על מה ששייך למהות. יש הרבה דברים שלא מגיעים לכלל איסור אבל יש בהם משום פגם בנשמה.

(מתוך "ספירת העומר", שיחה ב'מקור חיים')

אחת, אבל ניתן לעבור על השדה ולסמן, לחשוב מה הייתי צריך לעשות.

(מתוך שיחה בישיבת תקוע תשס"ב)

אם אני צריך חבית בשביל יין, ואני מרוקן חבית של בירה ומוזג את היין בפנים - אני מסריח את היין ולא שומר אותו כמו שצריך. צריך להכין את הכלי לקבל את היין, לנקות אותו, שלא יהיה בושה שהתורה נכנסת לכלי כזה. אדם שבמידות שלו הוא מגושם או פגום - כל מה שיקבל יהיה פגום. אפשר לראות את זה בפועל שכאשר אומרים דברים לאדם לא ראוי - זה מביא נזק במקום תועלת. באותו אופן, גם כשאדם זוכה לשמוע את קול ה' מדבר, אם הכלי מלוכלך הוא ישאר מלוכלך, חייבים להדיח קודם לכן את הכלי.

(מתוך שיחה בישיבת תקוע, אייר תשס"ד)

מהו כלי פגום? כאשר אדם פגם באחת מן המידות, נניח במידת הגבורה, יכולים להיות שני פגמים: האחד, לא להשתמש כשצריך להשתמש, והשני, להשתמש כשלא צריך. יש אדם שכל החיים שלו רתחן וגם כשהוא מגיע לתורה הוא מכניס את כל הכעס אל תוך התורה.

הגבורה. יש מי שהיה צריך להיות גיבור ולא היה גיבור ויש מי שלהיפך. בימי הספירה לא עוסקים בספירות של השכל, בפגמים שקשורים במחשבה, אלא דווקא בספירות של תיקון המידות. יש מי שאצלם הבעיה המרכזית היא תיקון הדעת והשכל, ובאמת מבחינה מסויימת פגמים של דעת הם עמוקים יותר ואף עלולים להיות רעילים יותר ומזיקים יותר. יחד עם זאת, הפגמים שבמחשבה, פחות נוכחים ופחות מלוכלכים. תיקון הדעת לא היה שייך אצל ישראל שיצאו ממצרים - הם לא ידעו כמעט כלום בכדי שיהיה מה שדורש תיקון, אבל הם היו צריכים לכל הפחות לשטוף את עצמם מכל מיני זוהמה. תיקון המידות בכללו שייך לצד האנושי, תיקון הדעת שייך רק לאחר קבלת התורה, לפני שמקבלים את התורה צריך להיות בן-אדם. אדם צריך לעבוד בימים אלו כמה שבכוחו לעבוד על מנת לעשות תיקון בתוך עצמו, כדי שיוכל להגיע בסוף למתן תורה.

(מתוך שיחה בישיבת תקוע תשס"ב)

מה אפשר לעשות תוך שבוע? אם אדם בנוי לזה הוא יכול לעשות תשובה גדולה ברגע. אבל גם מי שלא בנוי כך, יכול לפחות למפות את המקום הזה, לחשוב מה היה במידות הללו שצריך תיקון. רוב האנשים לא יכולים להתהפך כחומר חותם ברגע אחד וגם לא בשנה

לאחר כל הספירות, יום אחרי יום ושבעה אחרי שבוע, הספירה בעצם לעולם איננה נגמרת. היא מגיעה עד למספר הקרוב ביותר לחמישים, אבל את היום החמישים בעצמו אי אפשר לספור. היום הזה מגיע, במובן מסוים, בגדר של מתנה, דבר שבא מלמעלה. הנקודה האחרונה, נקודה ההשלמה של הספירה, איננה תלויה בנו אלא בקב"ה.

אדם יכול להגיע עד לנקודה שבה הוא עומד מוכן, אבל אין הוא יכול להגיע לנקודה של המעבר. הנתינה עצמה, הקפיצה עצמה, היא נקודה שנמצאת מעבר לנו. משום כך אנו סופרים רק עד ארבעים ותשע ולעולם לא עד חמישים, משום שזהו המקום שעד אליו אפשר להגיע. הנקודה בעצמה, היום האחרון, איננו שייך לספירה מלמטה.

(מתוך שיחה ב'מקור חיים', תש"ג)

בסופו של דבר, צריכים המעלה והמטה להתחבר. גם כאשר לאדם מגיע שפע, אם הוא לא מוכן זה לא פועל עליו. לפעמים יש התעוררות או התגלות של נשמה יתירה והיא מתבזבזת על דברי הבאי. זה נכון גם לגבי חגים ומועדים; מדוע קוראים לחג: "מועד"? מפני שזו פגישה, לא יכולה להיות פגישה של צד אחד. אם הקב"ה אומר שהיום ראש השנה וישראל לא באים - זה לא מועד. השאלה מי אשם לא מעלה ולא מורידה. בא שפע מלמעלה, וצריך לעשות את

התורה שלו תהיה תורה עם הרבה שיניים וציפורניים. הוא יחפש חטאים וימצא חטאים - מכשיר של סם המוות. לכן צריך לנקות את הכלי ככל האפשר, כך אפשר לקבל את התורה בצורה נקיה יותר. לא ייתכן שיהיה לאדם פגם וזה לא ישפיע על מעשיו, אפילו פגמי הגוף, העיוות הזה יפעל גם על נפשו ועל תורתו.

(מתוך שיחה בישיבת תקוע, אייר תשס"ד)

גם בראש חודש חשוון אפשר לעשות תיקון המידות. אבל כמו שיש ימים שבהם אנחנו מנסים לחשוב על החורבן ולהתאבל באופן יותר אינטנסיבי, כך גם לגבי תיקון המידות יש זמן מיוחד והזמן לזה הוא ספירת העומר.

(מתוך שיחה בישיבת תקוע, אייר, תשס"ט)

מישהו מכם ניקה פעם אוטו? לא הולכים לנקות אוטו בבגדים חגיגיים, לכן גם בימי הספירה כשצריך לקרצף, לא עושים חגיגות. זה מעין מה שכתוב בתורה, שהכוהן שהיה לוקח את הדשן היה לובש בגדים אחרים מהבגדים שבהם הוא עבד. יש זמנים של ניקוי, ובזמנים אלו יש דברים שלא עושים, זוהי הסיבה הפנימית למנהגי ספירת העומר.

(מתוך שיחה בישיבת תקוע, אייר תשס"ט)

ההכנות מלמטה, וכשמצטרפים יחד
המעלה והמטה - אפשר לעשות פגישה.

(מתוך שיחה בישיבת תקוע תשס"ב)

אלא גם כנפיים.
(מתוך "צעד קדימה" שיחה בעיר חרסון, תשנ"ז)

תיקון המידות

צדיק אחד הלך בדרך ופגש כמה חסידים
צעירים. הוא שאל אותם: "מה הייתם
רוצים להיות?" הם ענו לו: "אנחנו רוצים
להיות יהודים יראי שמיים". הצדיק אמר
להם: "אני בגיל שלכם רציתי להיות
מלאך; אומרים שתפילה עושה מחצה;
אז יצא מזה משהו. אתם רוצים להיות רק
יראי שמים, אז זה מה שיישאר - מחצה".

(מתוך שיחה בישיבת תקוע, תשע"א)

צריכים לדעת שבהחלט היו אנשים
שעברו שינוי. כשאדם מצליח לעשות
תיקון מסויים למידותיו זה דבר גדול.
לפעמים אפשר לראות בעיניים פשוטות
שלאיש כזה יש אור, לא מפני שהוא
נעשה גדול בתורה או בחכמה, אלא
משום שהוא שינה דברים בסיסיים בתוך
עצמו, הקב"ה משתבח בו בכל העולמות
כי הוא שבר את הסטרא אחרא.

(מתוך שיחה בישיבת תקוע, חשוון תשע"ב)

יש סיפור שמתאר איך קרבו לחסידות
אדם שאחר כך הפך בעצמו להיות
מנהיג בתנועה. האיש הזה - שמו היה
ר' חייק'ה - גדל, ואחר כך גם פעל, בעיר
'אמדור' שבליטא. הקושי העיקרי בגיוסו
של ר' חייק'ה היה שהוא אף פעם לא היה
יוצא החוצה. באותה תקופה היו אנשים
שנקראו "פרושים", אדם כזה היה יושב
לבדו בחדר, לא היו לו משפחה וילדים
והוא גם לא היה פוגש אף אחד; היה מי
שדאג להביא לו אוכל והוא עצמו היה
יושב לבד ולומד ומתפלל כל הזמן. היו
אנשים שחיו כך חמש, עשר, עשרים
שנה, ואפילו כל חייהם.

אני אומר את זה לא מפני שאני נמצא
ברוסיה, אלא אף-על-פי שאני נמצא
ברוסיה. כשאני מדבר אל התלמידים
שלי בישראל, אני אומר להם דברים
הרבה יותר קשים; אני אומר להם
שהשמים הם לא הגבול, אלא רק נקודה
של התחלה; שהכי טוב זה לא מספיק
טוב. זה אמנם לא מתכון לחיים קלים,
אבל זה ביטוי של תקווה גדולה, משום
שההנחה היא שלאנשים יש לא רק בטן,

אותו הוא נשאר שם, עד אשר בסופו של דבר הוא נשלח בחזרה לעירו. אילו היה לי כוח כמו לאותו ר' אהרן, הייתי משאיר גם אתכם עם המשפט האחד הזה והולך לי...

(מתוך "צעד קדימה", שיחה בעיר חרטון תשנ"ז)

העובדה שילד נעשה אדם ולא חיה היא תוצאה של חינוך, הוי אומר, של מעצורים בלתי טבעיים. המעצורים בכללם הם הגורם המעורר בכל התפתחות: המעצורים יוצרים את הצורך והכוח להתגבר עליהם. במקום שהמעצורים מועטים, האנשים המתפתחים שם הם פרימיטיביים מאוד. התרבות האנושית היא תוצאת מעצורים שונים, טבעיים ובעיקר בלתי טבעיים. האדם המלא יצרים הופך אותם בגלל המעצורים לכוחות נעלים יותר (מבחינה פסיכו-אנליטית הסובלימציה היא תולדת המעצורים). עלינו לראות את האדם כמות שהוא. והאדם אינו מושלם ואינו טוב מטבעו, ובשום פנים אין להניחו להתפתח "טבעית". כל ניסיון כזה מביא רק הרס. מטעם זה נכשלו המהפכות הגדולות, לא בעצם המהפכה אלא בתוצאות הרחוקות בתקוות מחולליות. הללו הניחו שעצם ביטול המעצורים יביא אך טוב ואושר. אך מאחר שתכונות אלו אינן מולדות אלא נרכשות, לא יפלא שהמאמצים המהפכניים לא קידמו כלל

ובכן, הבעיה הייתה איך להגיע לר' חייקה, אשר שום אדם לא נפגש איתו ישירות; איך למשוך אותו שיצא מחדרו החוצה. שלחו לשם כך את אחד מראשי החסידים, הרבי הראשון מקרלין, רבי אהרן. ובכן, הוא הגיע לעיר אמדור והודיע שבמשך כמה שבועות הוא ידרוש דרשות בעיר. הדרשה הראשונה שלו עשתה רושם גדול מאוד, וכל בעלי ההבנה והידיעה שבעיר לא חדלו מלדבר בה. הדרשה השנייה שלו הייתה מוצלחת עוד יותר מהראשונה ואי אפשר היה שלא לשמוע עליו. ואולם מבחינתו של ר' אהרן, כל זה לא נועד עבור אנשי העיר, אלא כדי להביא אליו את אותו איש סגור ומסוגר, את ר' חייקה. וכך הוא נשא סדרה של דרשות ארוכות, מלומדות ומורכבות ביותר, עד שיום אחד הגיעה שמעו גם לר' חייקה, על אף שהיה ספון בדי אמותיו. ר' חייקה אמר לעצמו שלא ייתכן שתלמיד חכם שכמותו לא יבוא לשמוע דברים נפלאים מפיו של אדם יוצא מן הכלל שכזה; והוא יצא מתאו ובא לשמוע את הדרשה. כאשר ר' אהרן ראה את ר' חייקה, הוא לא דרש שום דרשה, אלא אמר רק משפט אחד: "כשלא נהיים יותר טוב, נהיים יותר גרוע"; קיפל את הטלית, יצא מהעיר ונעלם. ר' חייקה, אשר חשב עד אז את עצמו לאיש קדוש, פרוש, ולמדן, שמע את המשפט היחיד הזה, והוא לא נתן לו מנוח. הוא חשב כל הזמן: אני אולי בסדר, אבל אני לא נעשה טוב יותר. זה כל כך הציק לו, עד שבסוף הוא יצא מן העיר שלו והתחיל לחפש את הרב הגדול של החסידים. וכשהוא מצא

החסידות אינה בשום פנים תיאורית בלבד, בכל שטח ושטח בו פעלה, היתה מגמתה לתקן. ולכן כשעסקה בשטח של בעיות הנפש הרי לא רק עסקה בעיונים בנושא כי אם גם בשאיפה מתמדת לתקן את הפגמים ולפתוח את הצדדים החיוביים הקיימים.

בשאיפה זו להיפטר מן הצדדים הרעים בנפש היתה קיימת בעבר דרך כמעט אחידה - השיטה היתה לדכא ככל האפשר את כל הכוחות שאינם חיוביים, להילחם בהם בכל האופנים ולנסות לשבור את הפיתויים ואת התאוות. אמצעי עזר נוסף לשיטה זו היה - שבירת הגוף; התעניות הסיגופים ושאר העינויים העצמיים נועדו לא לשם קבלת ייסורים גרידא (לשם תשובה וכדומה) אלא כדי לעזור לשבור את הגופניות בכללה, ועמה (כפי שהאמינו) את כל היצרים והתאוות.

אחת מן הנקודות הראשונות שהבליטה החסידות היתה ההתנגדות העזה לשיטה זו של שבירת הגוף. החסידות טענה לא רק על השלילה שיש בניסיון זה של שבירת עצמו, ושל אותה "שנאה" לגוף שפתחו בעל המוסר שמלפנים. (שהרי החסידות שאפה להעלות את הדברים בכלל ולא לשברם, וזה כלל כמובן את היחס אל החומריות). החסידות העלתה את הנימוק ששיטה זו אינה מגיעה כלל למטרתה, כי כל אותו ניסיון לדחוק את התאוות אינו עולה יפה, מפני שההדחקה הזו אינה מביאה לביטולן של התאוות אלא להחבאתן, להשרשתן בעומק נפשי

את בעיות האנושות. בלי ספק אפשר לשנות את האדם לטוב, אל דרך האמת, אך הדבר יבוא על-ידי הקמת מעצורים חדשים, גורמות גבוהות יותר, לימודים מאומצים יותר, תביעות קיצוניות יותר. הדרך אל האושר והשלמות אינה סתומה, אך אין היא פונה כלל אל הטבע, אלא ממנו והלאה, כך הובן הדבר ביהדות בכל הדורות: "יצר לב האדם רע מנעוריו", המצוות המגבילות והמעכבות "לא ניתנו אלא לצרף בהן את האדם".

(מתוך "טבע ואדם", רשפים)

שינויים לא תמיד נעשים בכל עומק הנפש; איש שהיה גאוותן יכול למעוך את זה כך שאף אחד לא יראה, אבל האם הוא יכול לשנות דבר כל כך בסיסי? לא בטוח, אבל אם שום דבר לא נראה מזה אזי המידה הרעה נשארת בתיאוריה. אם איש נותן צדקה ובכל זאת זה קצת חורה לו - הוא בכל זאת רוצה לראות כמה הוא נותן, בכל זאת נשאר בו איזה משהו. כתוב "ומלתם את ערלת לבבכם", יש דברים שאתם צריכים למול, אבל יש דברים שרק הקב"ה יכול למול. הנקודה היא שאדם צריך לעשות את מה שהוא יכול. יכול להיות אדם מלא כעסים, כולו רותח בפנים - אבל הוא לא יפתח את הפה. השאלה היא: האם האיש הזה כעסן? האם האיש שלא אוהב לתת צדקה הוא קמצן?

(מתוך שיחה בישיבת תקוע, טבת תשע"ב)

גדול יותר.

גישתה של החסידות לבעיה היתה בדרך אחרת- בדרכה של הסובלימציה. החסידות מניחה (וזהו קו יסודי בשיטת המוסר שלה) כי ההבדל בין רע לטוב אינו הבדל מהותי אלא במיוחד הבדל מושאי. הרצונות היסודיים באדם - לצד הרע והטוב כאחת - זהים הם. אלא שיש ביד האדם לשנות את כיוונו של רצונותיו. לא לשרש מתוכו את הרצונות והתשוקות שלו אלא להפנותן אותן לכיוון חיובי; ומאחר שההבדל בין הרע והטוב באדם הוא לפי החסידות רק עניין של כיוון הדברים, הרי ממילא באים למקנה כי ככל שאדם נוטה יותר אל התשוקות השונות הריהו מסוגל יותר- לאחר שעידן את התשוקות הללו- להיעשות אדם של קדושה.

(מתוך "החסידות והפסיכואנליזה", שדמות)

יש מונח שמופיע בתוך ספרות הקבלה שנקרא: "המתקת הגבורות בשורשן", המונח הזה שימש גם בתור הבנה של מוטיבים פילוסופיים כלליים, אבל גם בתור הדרכה של עבודה בתוך נפשו של האדם. והרעיון הבסיסי בזה הוא שאם אני רוצה לשנות איזה דבר שהוא דבר קשה, או דבר רע - יש שתי דרכים לשנות אותו. הדרך האחת היא: כאשר יש דבר שהוא מר, איך אני הופך את המר למתוק? אופן אחד הוא שאם יש

לי דבר מר, אני שופך עליו כל כך הרבה סוכר עד שמפסיקים להרגיש שהוא מר. זה אינו משנה את הדבר המר, זה רק משנה את הפרופורציות ואת האופן שבו אני יכול לחוש בו. הדרך האחרת היא: שאני מנסה לשנות את הדבר המר מתוך עצמו, אני מנסה להוציא ממנו את המרירות מתוך עצמו, לא על ידי הפעלה של דברים מבחוץ אלא מבפנים.

("פסיכולוגיה ויהדות", הרצאה בפטרסבורג תשנ"ו)

בשפות שונות יש למידות טובות שם לחוד, ולמידות רעות שם לחוד; אצלנו מדברים על 'מידות טובות' ו'מידות רעות', ולדעתי זה כי למעשה אין אצל היהודים הגדרה של מידות טובות באופן מוחלט או מידות רעות באופן מוחלט. כשאנחנו אומרים 'מידה טובה', זו בעצם: 'המידה הנכונה'. ולכן אין מהויות טובות ורעות, אלא 'מידות'. כל דבר יכול להיות מידה טובה או רעה. זה לא אובייקטיבי, אלא תלוי איך מודדים אותו, יש דברים שרובם קשה ומיעוטם יפה. אהבה היא לא תמיד טובה, ושנאה היא לא תמיד רעה - כמו שכתוב: "אוהבי השם שנאו רע". ההגדרה של מידה טובה ורעה היא לא במהות, אלא באיזו מידה הוא עשוי.

(מתוך שיחה בישיבת תקוע, כסלו תשע"ב)

היו מקומות שהדברים הגיעו לכל מיני הגזמות. למשל אחת משיבות המוסר הייתה ידועה בכך ששם רצו לחנך לשבור את מידת הגאווה ולרכוש את מידת השפלות. מסופר שתלמידי הישיבה היו עושים פרובוקציות כדי שיבזו אותם: תלמיד היה נכנס לבית מרקחת ומבקש מסמרים... כדי שיבזו אותו. זה היה ניסיון לתקן את נפשו של אדם שיש לו מידה רעה - שוברים לו את המידה. הנקודה היא שאפשר לנסות דברים מבחוץ, זה לא תמיד עובד, אבל אם אדם מנסה מבפנים זה יותר עובד.

(מתוך שיחה בישיבת תקוע, חשוון תשע"ב)

אני רוצה להגיד דבר הרבה יותר כללי בעניין הזה של התיקונים. אם אדם עושה ניסיון לבנות את הכול על עמוד אחד - זה קצת דומה לעבודה זרה. יש הרבה מקומות שהחיסרון היחיד שלהם הוא שלקחו דבר שהכול בנוי מסביב לדבר אחד. אפילו אם זה מצליח להם, יוצאות מזה בריות משונות.

(מתוך שיחה בישיבת תקוע, חשוון תשע"ב)

יש לי חבר טוב שגדל בבית שלא היה מלא בנקיות הלשון וגם השכונה היתה כזו, והוא התחתן עם אישה הגונה ומאוד

איסטניסטית. אחרי זמן שבו הוא היה בעל טוב ונזהר מאוד בלשונו - הילדים שלו גדלו, ואיתם הוא היה מדבר בלשונו שלו. תמיד אחד הילדים היה שומר על הפתח ומזהיר אותו: "אבא, אמא מגיעה...". מה עושים כאשר יש לאדם דבר כזה? זה מוביל אל השאלה: במה צריך להיאבק. לפעמים יש לאדם כל כך הרבה דברים, והוא אומר: "נו טוב, שישתובב דבר כזה בבית, העיקר שלא יסתובבו דברים אחרים...". בירושלמי מופיע שאנשים בארץ היו מגדלים נחשים, וחשבו שיש להם יתרון על חתולים, מפני שהם יכולים להיכנס לחור של העכבר; אבל לפעמים השאלה היא האם אני מעדיף עכברים או נחש. מבחינה זו, אם אני רואה שאני לא יכול לגרש הכול - ולפעמים בן אדם לא יכול בימי חייו לגרש את כל החיות שיש בו - אז צריך לגרש את מה שיותר גרוע ומסוכן ומפריע למעלה ולמטה, ובנוגע לדברים אחרים אין מה לעשות.

(מתוך שיחה בישיבת תקוע, טבת תשע"ב)

הייתה פעם ילדה אחת, אשר כל הזמן התנהגה אל כל הסובבים בגסות ובצורה בלתי נעימה ביותר. רק דבר אחד היא אהבה: לטפל בסוסים, ואיתם היא הייתה מתנהגת בעדינות. יום אחד, באופן מפתיע, שינתה הילדה הזו את התנהגותה מן הקצה אל הקצה והפכה להיות מתחשבת, נעימה וידידותית.

העניין של תיקון מידות הנפש, הוא עד כמה אני יכול להתגבר על דברים שאולי אין בהם עבירה, אבל הם דברים שיש לי איתם בעיה ולפעמים בעיה מעשית מאוד. היה באמריקה סופר מדע בדיוני מפורסם. כל הסיפורים שלו הם סיפורים על מסעות בחלל הרחוק. באופן פרטי האיש הזה סבל מפחד גבהים, הוא מעולם לא טס במטוס מחמת פחד. אני זוכר שסיפרו לי, שיום אחד הוא עשה מעשה גבורה, כיבדו אותו להדליק חנוכיה גדולה, ובמסירות נפש הוא עלה שלוש או ארבע מדרגות, והחזיקו אותו בידיים כדי שיכול להדליק את המנורה. הוא היה איש חכם ונבון, כתב כמות גדולה של ספרים, ועדיין הוא מפחד מגבהים. זה בדיוק עניין של התגברות על המידות. זה עניין של מידות, לא של חטאים. זה לא חטא ולא מצווה - זו תכונת נפש. יש תכונות אציליות ותכונות שראוי לאדם להידבק בהן, ויש תכונות שמפריעות לאדם בחיים שלו. שאם הוא רוצה להיות אדם הראוי הוא צריך לנסות להגבר עליהם.

(מתוך שיחה בישיבת תקוע, טבת תשע"ב)

לפעמים אדם מלא במידות טובות, אבל הוא לא שולט במידות שלו. יש זמן שאסור להיות נחמד, הלב שלך מפרפר? שיפרפר. היה מישהו שהיד שלו נתקעה מתחת לסלע והוא לא יכול היה להשתחרר - אז הוא חתך לעצמו

כאשר שאלו אותה מה קרה לה, היא ענתה: עלה בדעתי שגם לבני האדם יש רגשות - כמו שיש לסוסים...

כאשר אדם גדל מבחינה פנימית הוא מתחיל להבין שהאחר איננו רק אובייקט, אלא ברייה בעלת רגשות ותחושות משלה. ברגע שאני מגלה שלאחרים - ולא דווקא לסוסים - יש רגשות, ואני גם מפנים זאת - אני משתנה.

(מתוך הרצאה בנושא "איזהו מכובד", תשנ"ט)

ר' חיים מצאנז היה תורם הרבה מאוד כסף לצדקה. הוא לא יכול היה להירדם אם היה נשאר לו כסף בבית. סיפרו עליו שפעם אחת הוא לא הצליח להירדם - ואז הוא נזכר שבמגרה זו וזו יש כסף, הוא אמר למשרתו שיתן את הכסף לעני - ואז הוא נרדם. הוא היה ממשכן אפילו את הגביע של הקידוש שלו בשביל צדקה. פעם אמרו לו בניו שהוא לא צריך לתת כה הרבה. הוא אמר להם: אני מטבעי קמצן גדול, כל ימי אני מנסה להילחם במידה הזאת ואתם מנסים לקחת את זה ממני?

(מתוך שיחה בישיבת תקוע, חשוון תשע"ב)

אדם, נוסף לזה שהיה למדן ומקובל היה מתענה לא רק בשני וחמישי אלא היה גם נוהג בעצמו סיוגוף שהיה לובש שק על בשרו, כדי שלא ייהנה מן העולם הזה. הוא הגיע אל הרבי, אבל בכל זאת הוא רצה שהרבי ידע עם מי יש לו עסק, אז הוא פתח קצת את הבגד שיראו מה הוא לובש מתחת. הרבי מסתכל ומחייך. האיש שאל: מדוע הרבי מחייך, והרבי אומר: אני מסתכל כמה גדול כוחו של המלאך המסית שיכול לקחת אדם גדול כמוך וגם אותו להכניס לתוך השק...

(מתוך שיעור ב'דרך מצוותיך' - שורש מצוות תפילה)

סיפור שסיפר הרבי מראדזין: אחד מחסידי קוצק הזקנים כל ימיו היה שותק; הגיע שעת מותו, אז הוא החליט שזו ההזדמנות - עכשיו הוא יגיד את הדברים שהוא רצה להגיד. הוא קרא לכל אלה שהיו שייכים לעניין הזה, ורצה להגיד להם דברי מוסר ותוכחה ואת כל מה שרצה להגיד. ואז, ברגע האחרון הוא חושב: "כל החיים שלי ברחתי מפני הגאווה כמפני המזיק. עכשיו, ברגע האחרון ה'בעל דבר' בא ורוצה לתפוס אותי, ברגע האחרון ממש!". אז אף על פי שכולם עמדו מסביבו וחיו - הוא שתק ומת ככה. והרבי מראדזין אמר שבנקודה הזו באמת תפש אותו ה'בעל הדבר'. זה הופך את העניין הזה לכל כך מפחיד,

את היד. זה לא נעים, אבל אם אתה רוצה לחיות - אתה עושה את זה. היה אדם בשם האדמירל בירד, הוא כתב את הזיכרונות שלו - הוא נתקע בקוטב בתוך מערה, עם רגלים קפואות, הוא מספר שהוא גילה שאצבעות הרגלים שלו שחורות - אז הוא חתך את כל האצבעות וחבש את עצמו ונשאר חי. יש הרבה אנשים שהיו מפחדים והיו מתים. זה גם חלק מהעניין של תיקון המידות.

(מתוך שיחה בישיבת תקוע, טבת תשע"ב)

יש סיפור שסיפרו על אחד מהצדיקים של צפון אפריקה שישב והאריך בסעודה שלישית, הוא הסביר שכל זמן שהוא ממשיך את השבת - הגיהנום נשאר סגור, מפני שהגיהנום לא פועל בשבת ולכן הוא היה מאריך. פעם כשהאריך הרבה, סיפר אותו צדיק: השטן המשחית בא אלי וביקש שאפסיק ואגמור כבר, הוא בא שני פעמים ובפעם השלישית צעקתי עליו: "מה אתה ממחר כל כך!" אחר כך אמר הצדיק: "עכשיו אני כבר לא צריך לעשות שום דבר, אחרי שכעסתי - הגיהנום כבר נפתח". זו הנקודה: מספיק היה לכעוס כדי לפתוח את הגיהנום.

(מתוך ביאור לקוטי תורה ד"ה אלה פקודי)

סיפרו על אדם שבא אל צדיק אחד. אותו

שאני צריך לעשות איזה דבר, אני שולח את הילד שבתוכי".

(מתוך שיחה בתקוע, תמוז תשע"ג)

כאשר הבן של הרבי מריז"ן היה קטן הוא החזיק פרוסה ביד ובכה. שאלו אותו: למה אתה בוכה? הוא אמר: "אני רעב אבל אני לא יכול לאכול, כי אמרו לי לא לעשות כל מה שמתחשק לי".

(מתוך שיחה בישיבת תקוע, תשע"א)

שאלו פעם את בנו של אחד הגדולים מה היה הדבר החשוב ביותר בעיני אביו, והוא ענה שכל דבר שעסק בו באותו הזמן היה הדבר החשוב ביותר בשבילו.

(מתוך שיחה על פרקי אבות)

אחד הקרובים שלי היה נהג אגד, ירא שמיים ובעל בית הגון בישראל. הוא נהג כך וכך זמן בקו מסוים, ולאחר מכן עבר לקו אחר. אחרי שהוא עזב התחילו להגיע מכתבים להנהלה של אגד. הייתה גברת אחת שכתבה שהוא היה אומר לה 'בוקר טוב' כל יום ושעכשיו אין את זה יותר. מה שאני אומר הוא שמי שהחליף אותו לא

ברגע האחרון הרבה חשבונות הולכים לאדם, והיה לו חשבון אחד - לשמור את נפשו בטהרתה. ובגלל החשבון הזה הוא שתק, ומת בשתיקה - מפני שהוא עשה חשבון שזה גאוה. ויצא שכל אלה שהיה יכול לעשות להם תיקון גדול לא זכו לתיקון הגדול, מפני שברגע האחרון הוא דאג רק לנשמתו שלו.

(מתוך ביאור 'לקוטי תורה' ד"ה ליתן זה יצרת לשחק)

סיפרו פעם על איזה חסיד חב"ד שבא אל הרבי, והרבי אמר לו שיגיד חסידות, שידבר בדברי חסידות ברבים. אז החסיד אמר לרבי שהוא חושש, מפני שהוא היה איש שמדבר יפה ולכן הוא חשש שזה יגרום לו לבוא לידי גאוה. והרבי אמר לו: מה אכפת לי, שתהיה בצל, אבל תגיד חסידות.

(מתוך ביאור 'לקוטי תורה' ד"ה ליתן זה יצרת לשחק)

פעם בא איש גדול לבקר אצל אחד הצדיקים, והביא לצדיק משהו לשתות. כשנגמרה השתייה אמר לו האורח: "אני אלך ואביא עוד משהו לשתות". אמר לו הצדיק: "כבודו, לא צריך, אני אשלח את הילד". קם הצדיק והלך בעצמו להביא את השתייה, אז האיש שאל את הצדיק: "אמרת שתשלח את הילד!". ענה הצדיק: "אני שמרתי אצלי חלק מהילד. כל פעם

היה לא טוב, אבל הוא היה משהו אחר, ואילו הנהג קודם היה אדם משמעותי, אדם שעשה שינוי בתוך ההיקף של הסביבה שלו

(מתוך שיחה בישיבת תקוע, שבט תשס"ד)

אדם שיש לו ידיעות וכישורים אינטלקטואליים, אך מתנהג בצורה בלתי ראויה, נחשב בהלכה לאדם בזוי ביותר. בתלמוד מכנים אדם כזה בשם "חמור נושא ספרים", או "סל מלא ספרים". משא של ספרים - במקום משא של קש למשל - אינו הופך את החמור הנושא אותו לחמורי פחות.

לימוד התורה חייב אפוא לשנות את אישיותו של הלומד, ואם זה לא קורה הרי שמשווא אינו כשורה הן אצל המורה, הן בדרך ההוראה והן בתלמיד עצמו. אכן, המשנה ממשיכה ואומרת במפורש שהתורה מכשירה את האדם להיות "צדיק וחסיד ישר וגאמן". כלומר: היא אינה עושה זאת בפועל, אלא רק יוצרת את התנאים המאפשרים זאת. יצירת תנאים פירושה עיסוק לא רק במה שבני האדם יודעים, אלא גם במה שהם עושים עם הידע שלהם, איזה מין בני אדם הם.

(מתוך "חינוכו של אדם", שיחה בשיקגו תשנ"ז)

בשבעים השנה שאנחנו חיים בעולם הזה אפשר לעשות איזה תיקון. אדם נולד חמור קטן וצריך להחזיק אותו במתג ורסן, כי אם לא אז כשהוא יגדל הוא יהיה חמור גדול. אם אדם הצליח לצאת מן העולם לא בתור חיית טרף זה תיקון בעולם. זה לא עניין חברתי, זה עניין ששייך לעבודת השם, מה השם שואל מעמך. הוא שואל ממני: אתה נולדת עם כמה פגמים, ונדבקת בכמה פגמים - עכשיו מצפים ממך לתקן אותם. העניין של תיקון המידות הוא עניין גדול, והוא נמצא במהות עבודת השם של אדם. יש אמנם לא מעט מצוות מעשיות, אבל השאלה היא תמיד מי האדם שעושה אותם? האדם עצמו, האדם הזה צריך תיקון. סיפרה לי איזה עיתונאית שאבא שלה היה מדי פעם מניח תפילין על הסוס שלו; תסכימו איתי שזה דבר מגונה, אבל מה קורה אם אדם עושה את זה לעצמו? אם הוא מניח תפילין על הסוס שהוא עצמו, זה יפה?

(מתוך שיחה בישיבת תקוע, חשוון תשע"ב)

הייתי רוצה שהאנשים שנמצאים כאן ובמקומות אחרים יקבלו על עצמם דבר, שהוא אולי לא מוגדר, אבל הוא מאוד קונקרטי. כסיסמה, הייתי קורא לזה: 'צעד אחד קדימה'. אני לא מדבר עכשיו על הדרך הגדולה, על המטרות העליונות או על הצרכים הכבירים, אלא על כך

נמצאים - למטה או למעלה, רחוק או קרוב - זה לצעוד צעד אחד קדימה.

אני לא מדבר כעת על אותן החלטות מעורפלות שאנשים מקבלים על עצמם - לפעמים בימים מיוחדים, לפעמים אחרי ששתו יותר מדי - כמו: "מעכשיו אני נהיה יותר טוב". אני מדבר על זה שבן אדם יעשה לעצמו תכנית, שבה יש לו זמן מוגדר - שבוע, חודש - והוא קובע שבכל שבוע הוא צועד צעד אחד קדימה. אולי צעד קטן מאוד, אבל צעד שנעשה באופן עקבי ומתמיד.

(מתוך "צעד קדימה" שיחה בחרסון תשנ"ז)

שאדם, בכל מקום שהוא נמצא - יעשה צעד אחד קדימה. כמו שאמר מאו טסה דונג, שגם מסע של אלף מילין מתחיל בצעד אחד. כלומר: כל אחד מאתנו נמצא בנקודה אחרת, הן במפת העולם והן במפת חייו-שלו; אנשים יכולים להיות מפוזרים בכל הצדדים של מפת החיים שלהם - גם מבחינת הזמן, גם מבחינת ההישגים, גם מבחינת היחס בין מה שהם עשו לבין מה שהם יכולים לעשות. לכל אחד יש גרף אחר, תמונה אחרת, מפה אחרת של העולם. אבל דבר אחד שאנשים יכולים לעשות בכל מקום שהם

ספירת העומר להפוך לבני אדם

שיחה בישיבת תקוע (י"א אייר תשע"ו)

מנהגי האבלות

אנחנו נמצאים בזמן של ספירת העומר. תיארו פעם כיצד נראה הקיץ היהודי: שבעה שבועות סופרים, שלושה שבועות בוכים, ארבעה שבועות תוקעים ואחרי כל זה - מה נשאר מהקיץ היהודי... בספירת העומר יהודים נוטלים על עצמם חומרות מיוחדות. לפי הנהוג, לא אומרים 'שהחיינו' ולא עושים שמחות ודברים אחרים, לפי מנהג האר"י נוהגים את כל ענייני הספירה במשך כל הימים, מאחרי הפסח ועד ממש סמוך לשבועות. זה עניין שיש בו הבדלים בין אשכנזים וספרדים. כתוב שתלמידי ר"ע נפטרו בין פסח לעצרת אבל לא כתוב מתי, איך ולמה. לדעתי כל העניין של תלמידי ר"ע, היה רק סרך למנהג והוא אינו הטעם היחיד. אצל האשכנזים יש בתקופה הזו גם אבלות ממין אחר: כרגיל בשבת שמברכים את החודש אין אומרים בה 'אב הרחמים', אבל בימי הספירה, גם בשבת שמברכים בו את החודש הבא, אומרים בכל זאת את 'אב הרחמים'. הסיבה לכך איננה מחומרת ימי ספירת העומר. תפילת 'אב הרחמים' הנאמרת

בקרב האשכנזים היא תפילה שנוצרה אחרי מסעי הצלב שהיה טבח גדול ביהודים. קהילות שלמות נהרגו ונשחטו בכל מיני דרכים בחודשים הללו ממש. זו הסיבה שגם בשבת שמברכים בה את החודש, לא מתנהגים בה באיזה ייחוד, זו לא האבלות של תלמידי רבי עקיבא, זו אבלות אחרת - חדשה יותר.

במובן מסוים, אם אנחנו רוצים לשמור ולהתאבל על כל הצרות שעשו לנו בכל הדורות ובכל המקומות, אזי אין לנו מה לעשות אלא לשבת ולבכות כל השנה כולה. כמו שאין יום שאין בו יארציט כך אין יום שלא הייתה בו פורענות, בקהילה זו או אחרת. אני חושש שאם אנחנו רוצים לחיות ככה, לא תהיה תפארתנו על הדרך הזאת. כמו שכתוב בספר מלאכי, "הלכנו קדורנית מפני ה' - זה לא הנוסח הראוי והטוב. יש לעתים הנחה כזו שכלל שאדם נראה יותר מדוכדך ועצוב, זה סימן לכך שהוא יותר מקודש, אז אם משהו מחפש סיבות למה להיות עצוב, יש לו לא מעט ימים ותקופות לציין. אבל בסופו של דבר, אם אנחנו צריכים לעבוד את ה', אז צריך לעבוד את ה'. אין שום צד של מעלה או

ישראל התחילו לבכות אחרי יציאת מצרים בשלב מוקדם מאוד. הבכיות של בני ישראל מזכירות יהודים שמספרים כמה היה טוב היה בגולה, כמה היינו כולנו עשירים וגבירים גדולים. כך גם במצרים הם מזכירים את הדגה, "היה שף מיוחד מטעם פרעה שדאג לנו לדגים, לבצלים ולשומים", "איך אפשר לחיות בלי שומים ובצלים", אז מתברר שיושבים אנשים ובוכים על הבצלים והשומים, על המים שיש ועל המים שאין. ה'אבן עזרא' כתב שגזרה החכמה העליונה שמשעה יגדל בבית פרעה כדי שהוא יגדל כמו בן מלך, היהודים האחרים גדלו כמו עבדים וקיבלו כך וכך מכות כל יום, אבל הוא - בן מלך, הקב"ה דאג לו שתהיה לו רוח חופשית, רוח גדולה. אבל מה יעשו ישראל שהיו במצרים ועבדו שם - הם היו עם עבדים במלוא מובן המילה.

הנביא יחזקאל מדבר על עם ישראל, איך שהיינו כמו ילדה קטנה מסכנה שאין לה שום דבר, היא עומדת עירום ועריה - אין מי שדואג ומטפל בה. כך היו ישראל במצרים - עם מסכן. מתי היה לעם המסכן הזה הזדמנות לחשוב על דברים של מעלה? אדם שיושב ועובד בעבודה קשה ולא משנה אם הוא מנהל חשבונות בחברה, ירקן, או נהג מונית, אין לו זמן לחשוב מחשבות. אז ישראל יצאו ממצרים, מעבדות לחירות, משעבוד לגאולה, מאפילה לאור גדול, יפה מאוד. השאלה היא מה קורה לאנשים כאלה?

היה לי מכר באחד הקיבוצים בעמק

יתרון בלשבת ולעשות פרצופים משוכים כלפי מטה. האם אדם צריך להיות "טוב לב משתה תמיד"? שזה אגב כתוב לא רק בתנ"ך אלא גם ברמב"ם - אולי לא כל אחד יכול להגיע לדרגה הזו, אבל זה בוודאי יותר טוב ממרה שחורה. יש אנשים ומשפחות שמושכים על עצמם מרה שחורה, בספירת העומר או בכל השנה כולה, אני לא מוצא שזה מביא למעלות גדולות לא בעולם הזה ולא בעולם הבא. אומרים שמרה שחורה עוזרת לכיבוש היצר, אבל בדרך כלל זה הולך להפך, מרה שחורה ועצבים ועצבות ומרירות רק משנים אולי את זהותו של היצר הרע שאיתו יש להתמודד - לכל אחד יש יצר הרע משלו.

אם נצא מהגדר של המרה השחורה ושל מנהגי האבלות השונים - לדעתי, הטעם הפנימי שיש במנהגי ספירת העומר הוא טעם שהוא על פי סוד ואני חושב שהוא טעם יותר ממשי. ספירת העומר היא זמן שבו אנחנו מתכווננים לקבלת התורה, בזמן הזה אנחנו לא מתעסקים בעניינים אחרים אלא מתמקדים בהכנה שיש לעשות. זו הסיבה הפנימית למנהגים של ספירת העומר שאינם עניין של אבלות אלא עניין של רצינות.

השנה הראשונה

ספירת העומר לא התקיימה בשנה הראשונה ליציאת מצרים. בשנה הזו היה עניין אחר: יצאנו לחירות בפסח, קבוצה די מטושטשת שלא יודעת מה קורה לה והיא הולכת במדבר. בני

פעם על המשפט שאומרים בתפילה כל לילה: "ויוצא את עמו ישראל מתוכם לחרות עולם" השאלה היא: איזה מין חרות עולם? הרי כמה וכמה שנים היינו בשעבוד. העניין הוא שאדם שבמהותו הוא אדם חופשי - אי אפשר לשעבד אותו, אני יכול לקשור לו את הידיים ואת הרגליים או לתת לו מכות, אבל אני לא יכול לעשות אותו עבד. העניין של חירות עולם, המהות של חירות היא מהות בפני עצמה, שלא תלויה בכמה שעבוד וצרות יהיו.

מכל מקום, יצאו אנשים ממצרים, מה הם ידעו? יכול להיות שהם זכרו את השמות שלהם, מה היה להם עוד? עד כמה הם ידעו לדבר בשפה של עצמם? עד כמה היה להם מידה של עצמיות? עכשיו, את האנשים הללו הקב"ה לקח והוציא ממצריים, כעת הם הולכים במדבר עד שמגיעים להר סיני. מה שקורה לפני הר סיני הוא שהקב"ה בא אליהם ונותן להם בחירה. מצד אחד, אנחנו עם נבחר מפני שהקב"ה בחר בנו אבל מצד אחר, כמו שכתוב בספר שמות, הקב"ה לא רוצה שנהיה עם נבחר אלא עם בוחר. לפני שהוא נותן לנו את התורה ואומר לנו מה לעשות איתה, ולפני שאנחנו אומרים 'נעשה ונשמע', הוא אומר את שלשת הדברים, שלשה ימים לפני שבועות. מה הוא אומר לבני ישראל "כה תאמר לבית יעקב ותגד לבני ישראל", מה אתם נדרשים לעשות, לא טלית קטן, לא טריפות ונבלות, ולא בשר וחלב, מה שחשוב הוא הבחירה. הקב"ה אומר:

הירדן, הוא סיפר שבקיבוץ מפעם לפעם תפסו כמה צבאים, החליטו לעשות להם מכלאה קטנה, הילדים בקיבוץ אהבו אותם, לא פלא, זה לא כמו לגדל דורבנים או חזירי בר. אותו מכר, מצד אחד ליבו היה יוצא על זה, איך לוקחים יצורים כאלה חופשיים - המראה של צבאים רצים על ההרים, איך הם קופצים מגבעה לגבעה, מדלגים ומקפצים הוא מראה יפה, כשהיה רואה אותם, ליבו היה יוצא. הוא היה אדם בעל רגש, הוא לא אמר כלום, הוא שתק. יום אחד, זה היה בעמק הירדן, מפעם לפעם יש שם סערות, סערה הרסה את המכלאה של הצבאים, כל המכלאה עפה, וכולם ברחו. הוא אמר: שמחתי, תראו! הצבאים יצאו לחירות! מתברר, שחוץ מצבי אחד, תוך שלושה ימים כולם חזרו, הם החליטו שלאכול שלוש פעמים ביום, בלי שאף אחד נושך אותם זה רעיון עדיף. חופש זה רעיון טוב, אבל לשבת ולקבל אוכל טוב מדי יום ביומו זה רעיון עוד יותר טוב.

באופן אחר, אפשר לומר שאף אחד לא יודע איך משחררים כיסא, אני יכול לשחרר אדם או חיה אבל לשחרר כיסא אני לא יכול, אפילו אם ניתקתי את שרשראות הברזל מעליו, מה בעצם עשיתי? מתברר שבשביל חירות - לא מספיק שלא אוסרים אותי. שבביל חירות צריך דבר אחר. שבביל חירות אני צריך לענות על השאלה: מה אני רוצה? אם אני לא רוצה שום דבר ואין לי חלומות, חזונות או שאיפות, אז בכלל לא משנה אם אני כלוא או לא. השעבוד הוא בפנים. אמרו

מדברים על הביעור של רוח הטומאה והקליפות. לא בטוח שאני יודע מה זה כל הקליפות האלה, אבל אני יודע שאני עושה דבר שהוא על דרך הסוד. המקום השני הוא בספירת העומר, אנשים אומרים 'אנא בכוח', ואומרים אחר כך את ה'לשם יחוד' ששם נאמר שבזכות ספירת העומר שספירתי היום יתוקן מה שפגמתי בספירה זו וזו. מה עניינה של הפגימה הזו?

השאלה בספירת העומר איננה מה עשיתי לא נכון אלא מה הייתי לא נכון ואת זה אני מנסה לתקן בספירה..

בחודש אלול ובעשרת ימי תשובה אנחנו עושים תשובה, ואנו מדברים על העבירות שעברנו, ואומרים "אשמנו בגדנו". אבל יש עניין אחר שהוא העניין של ספירת העומר. בספירת העומר אני לא מדבר על מה שחטאתי, אני עוסק לא בבעיה מעשית אלא בשאלה של הוויה. השאלה בספירת העומר איננה מה עשיתי לא נכון אלא מה הייתי לא נכון ואת זה אני מנסה לתקן בספירה. על בני ישראל שיצאו ממצרים לא היו מוטלות מצוות או עבירות, לא זה היה האתגר שלהם,

אתם תהיו סגולה מכל העמים ממלכת כהנים וגוי קדוש. ואנחנו? אנחנו צריכים להסכים לזה, אנחנו צריכים לבחור בזה. כל העניין של הגדולה שלנו כל העניין שלנו כעם נבחר בנוי על זה שאנחנו בחרנו להיות ממלכת כהנים וגוי קדוש.

זהו בעצם העניין המרכזי שהתרחש בזמן שבין פסח לשבועות ומפני שהתורה קובעת את התבנית של החיים שלנו, ואנחנו חיים עם התורה, אז בימים הללו אנחנו יוצאים ממצרים והולכים במדבר, כל הסיפורים האלה הם הסיפורים של החיים שלנו. אנחנו נמצאים במסע הראשון, ממצרים עד הר סיני, עם כל הניסים והמופתים והדברים הטובים שקרו לנו, כל זה היה טוב, אבל מה אנחנו בעצמנו? האם השתנינו שינוי גדול? כפי הנראה - לא. איפה אנחנו עומדים בתוך הדבר הזה? אנחנו חווים את החוויה הזאת כל שנה ושנה, יוצאים מעבדות לחירות ושמחים על זה, ועכשיו איפה אנחנו בעצמנו? העניין של ספירת העומר שסופרים שבעה שבועות נועד כדי לראות מה אפשר לעשות כדי לשפר את עצמינו לפני שאנחנו הולכים לקבל את התורה ולכל הפחות שיהיה לנו פתח לעניין הזה.

מה שפגמתי בספירה

יש שני מצוות שבהם אנשים קוראים דברים שהם על דרך הסוד, בשניהם בדרך כלל לא מבינים כלום אבל אנשים מרגישים שצריכים להגיד את זה. המקום האחד הוא בשריפת החמץ ששם

ובכל אחד מהם צריך תיקון. בספירת העומר אני לוקח כל יום דבר אחד ומהרהר בו. יש אנשים שהפגם שלהם הוא בחסד שבחסד, יש אנשים שצריכים לבדוק בגבורה או בתפארת וכן הלאה. אני חושב שזה למעשה העניין שהיה אז - יצאנו ממצרים, עוד לא קיבלנו את התורה, אבל לפחות נהיה בני אדם, נהיה "ישראל אשר בך אתפאר". אדם צריך להסתכל על עצמו ולבדוק - איך אני בתור בן אדם? תארו לעצמכם שאדם חושב ואומר לעצמו בסך הכול אני אדם בלתי נסבל, אגואיסט שאי אפשר לעמוד במחיצתו, אני אדם שלא יכול להתאפק מלחטוף משהו של אחרים. אלו הם פגמים של הנפש ולא סעיפים בשולחן ערוך, לא תמיד יוצא שעברתי על איסור מוגדר בהתנהגות שלי ועדיין הנפש שלי פגומה.

אחד הדברים היפים שיש ב'על חטא' שאומרים ביום הכיפורים שרוב הדברים שכתובים שם הם לא עבירות עם סעיפים. "עיניים רמות", איזה מן חטא זה? "עזות מצח", ועוד ועוד. תראו את כל הסעיפים שיש שם, לא משנה באיזה נוסח, נוסח ספרד או נוסח אשכנז, כמעט כולם הם לא עבירות שיש להן סעיפים בשולחן ערוך. קחו למשל את החטא של "תימהון לבב". איזה חטא זה? שנתתי לעצמי לשאול שאלות שלא צריך לשאול, פיתחתי כל מיני שאלות שלא צריך לפתח, עשיתי "תימהון לבב", אולי לא טמטמתי את עצמי, אבל הכנסתי את עצמי לשאלות, לפעמים אנשים

הבעיה הייתה שהם היו בני אדם קטנים ומעוכים, והם צריכים להגיע למצב שבו הם מוכנים לשמוע את ה' מדבר אליהם. כאשר אנחנו מגיעים לתקופה הזו אנחנו גם שואלים את עצמינו: אכלתי בפסח מצות ולא אכלתי חמץ, יפה מאוד, אבל איזה מין אדם אני? איך אקבל את התורה? איך אפשר לתת לי את התורה? ספירת העומר היא עבודה של שבעה שבועות, עבודה עם סדר מסוים של מה אני עושה בשביל לתקן את פגמי הנפש שלי, לא של המעשים הרעים. הפגמים של המעשים הרעים הם לא פגמים של הנפש, אדם עושה דברים בגלל מקרה או בגלל פיתוי אבל זה לא שייך לפגמי הנפש. השאלה שאני שואל את עצמי היא: איזה מין אדם אני, באיזה מובן אני פגמתי בספירה זו וזו, מה פגמתי?

לכל ספירה יש מהות מיוחדת שבעצם באה להגדיר מה אני צריך לעשות עם הנשמה שלי, אני לא צריך לשבת, להרהר ולהיזכר מה באמת עשיתי לא נכון. אני לא אמור לתקן את הפגמים האלה בספירה - זה שייך לחודש אלול שבו אין חג מסוים ואני יכול לשבת ולחשוב: ביום זה זה לא התפללתי מנחה, ביום זה זה לא אכלתי דבר שלא היה ראוי לאכול אותו, זה תיקון ממין אחד. אבל יש תיקון אחר, תיקון שאותו אני עושה בשביל קבלת התורה - התיקון של נפשי, מה הנשמה שלי עשתה כל הזמן הזה.

איך אני בתור בן אדם

במידות הנפש יש הרבה מאוד פרטים,

את כל העבירות שבתורה, ועכשיו אני יכול לסמוך עליהם שיאכלו רק מהדריין, זה בסדר. אבל האם איש כזה השתנה בתוך נפשו? לפעמים אדם משתנה, אבל במהות נפשו הוא נשאר אותו דבר, הוא היה חזיר קודם ונשאר חזיר אחר כך. הוא היה אדם שהייתה לו הרגשה שהוא צריך להראות שהוא יותר טוב מאחרים והוא עדיין עושה את הדבר הזה. הוא היה אדם שאין לו סבלנות לצרות של אחרים והוא נשאר כזה.

בעניין תיקון הנפש כתוב: "עיר פרא אדם יולד" - אדם נולד עִיר פרא - חמור קטן, אז מה עושים? שמים לו מתג ורסן ודואגים שלא יהיה חמור קטן ופרוע. יש ילדים שקיבלו בבית חינוך טוב - לא מבחינת איך להיות מנומס, אלא איך נוהגים בבריות ואיך נוהגים בחברים. יש אנשים שמקבלים את התיקון שלהם בתוך המסגרת של העולם ושל החברה. בצד מסוים, כאשר אני חי בתוך חברה טובה - היא מתקנת אותי. הדבר הזה נכון ביתר שאת אצל אנשים שגדלו במשפחות טובות, יש אנשים שלא צריכים כל כך להתעסק עם בעיות מסוימות שלהם כי במשפחה שלהם לא נתנו לזה לקרות וכך תיקון המידות היה פועל יוצא של הלחץ של הסביבה. מי שלא זכה לדבר כזה צריך תיקון.

כשהייתי קטן, חוטמי היה זקוף מעל המידה הראויה. אז דודי הראה לי עיתון שבו היה ילד בן 11 שידע אלף דפי גמרא בעל פה ואמר לי: מה אתה יודע? אל

עושים את זה בין שלומדים דברי תורה בין שלומדים דברים אחרים. יש שם רשימה שלמה של דברים שכולם הם דברים שלא פגמתי במעשה, אלא פגמים ששייכים להתנהגות שלי, מה אני עושה ואיך אני עושה.

מעניין שגם חתנים נוהגים לומר את ה'על חטא'. שהם צריכים לומר את זה משום שאמנם כל החטאים שלו מתכפרים, אבל זה שהוא לא בן-אדם - האם זה מתכפר כשהוא מתחתן? הקב"ה אולי ימחק לך את כל עוונותיך מחוק היטב, אבל זה שאתה חזיר - זה ישאר. אין סעיף בשולחן ערוך שאומר: אל תהיה חזיר, מה עושים אם בן אדם הוא חזיר? יש ביטויים יפים בדברי חז"ל, שמדברים על אנשים, לא על עבירות. יש למשל, מי ש'ידיו יפות', מה זה מי שידיו יפות? כולם אוכלים ביחד בארוחה בקערה, ויש אחד שידיו יפות, עד שהאחר אוכל עוגייה אחת הוא אוכל שלש, זה ביטוי של חז"ל, זה לא כתוב שזו עבירה.

יש עולם שלם של דברים מן הסוג הזה. זה מעין מה שהרמב"ן קורה לזה 'נבל ברשות התורה', מה זה 'נבל ברשות התורה'? אדם שלא עבר על שום דבר שאסור, הוא עושה רק דברים שמותר לעשות אבל הוא לא בן אדם. כל הדברים האלה שייכים בעיקר לתיקוני מידות הנפש, וזו העבודה הכי קשה וגבוהה שיש לאנשים בהאי עלמא. זה העיקר של מה שאדם יכול לעשות. אני מכיר אנשים שבזמנים מסוימים עברו

- הרי שאם תסתכל טוב תגלה שאלה בדיוק החסרונות שלך.

פגמים של אחרים

במידות הנפש יש הרבה מאוד דברים, וצריך תיקון לכל אחד מהדברים האלה. בכל יום מספירת העומר אני לוקח דבר אחד ומהרהר. יש מישהו שהפגם של הוא בעניין של גבורה - בעניין הזה אני יותר מידי חזק, יותר מדי עומד על הדברים, יש אנשים שהפגם שלהם הוא בחסד שבחסד וכן על זה הדרך. אפשר

אם אתה מסתכל על

אחרים ואתה מוצא

שיש להם כך וכך

חסרונות - הרי שאם

תסתכל טוב תגלה

שאלה בדיוק החסרונות

שלך...

לשבת על זה הרבה מאוד זמן משום שאין לדברים האלה קצה מסוים. אחד הדברים שאנשים יכולים לעשות בשביל תיקון מידות הנפש, זה לראות כיצד הוא מסתכל באחרים. אדם מבחין באנשים אחרים בדיוק בדברים שאצלו הם לא בסדר. אם אתה מסתכל על אחרים ואתה מוצא שיש להם כך וכך חסרונות

היה פעם איזה יהודי שעבד אצלי קצת. אמרתי לו פעם בשיחה פרטית שאחד הבעיות של אנשים עם ההורים שלהם היא שהרבה פעמים אנשים דומים מאוד להורים שלהם. זה יוצר מצב לא פשוט, לפעמים נדמה לך שאתה איש כזה וכזה וההורים שלך הם אחרת לגמרי אבל אם אתה מסתכל ביתר שאת - זה לא תמיד נכון לגמרי. האיש הסתכל עלי וראיתי שהוא לא יודע על מה אני מדבר, זה לא היה הזמן והמקום להגיד לי: מה אתה מדבר שטויות. אחרי זמן הוא חזר ואמר לי: צדקת במאה אחוז, הסתכלתי על אבא שלי - כל הדברים שלא סבלתי אצל אבא שלי נמצאים אצלי.

מעין הדברים האלה אמרו בשם הבעש"ט משל: הייתה פעם אישה שהייתה מכוערת אבל הייתה מתייפה ומתקשטת והיא הייתה בטוחה שהיא יפה ולא יכלו להגיד לה. מה עשו, שמו מראה גדולה ליד המיטה וכשהיא קמה היא צעקה: מי מפלצת הזאת? אנשים מסתכלים על אנשים אחרים ורואים את השתקפות של עצמם... אני מסתכל על מישהו וחושב לעצמי: האיש הזה - אי אפשר לסבול אותו, אבל אז אני חושב - ומה איתי? האם אני לא דומה מאוד בכמה וכמה צדדים לאותו אדם. היו שדרשו על המימרה "כל הנגעים אדם רואה חוץ מנגעי עצמו" כל הנגעים שאני רואה בחוץ הם מנגעי עצמו משום שאם

אני עושה עם המידות שלי היא שאלה גדולה ומסובכת. תיקון מידות הנפש הוא דבר בפני עצמו, סוגיה בפני עצמה שאני צריך לעסוק בה. ובאמת, אפשר לראות אנשים שבמשך שנים עשו שינוי אפשר לראות כיצד יש אדם שמתקדם ממקום נמוך וגם ונעשה בריה מעולה. לעומת זאת יש בהחלט אנשים שלעולם לא יוצאים מהמקום בו הם נמצאים. הנשמה יורדת לגוף כדי לתקן את עצמה, אם היא לא מתקנת - שולחים אותה עוד פעם ועוד פעם עד שהיא תזכה לתיקון. מספרים שהיה פעם אדם שהייתה לו בעיה שמפעם לפעם הוא היה מקנא. הקב"ה סידר לו שבגלגול הבא הוא יהיה עשיר מכובד שלא יהיה לו במי לקנא. אותו עשיר הלך פעם בדרך ביום התחיל לרדת גשם, הוא עבר ליד בית מרזח והוא רואה שם גוי שיושב. והוא מתחיל לחשוב על הגוי הזה, איך חם לו ונעים לו וממילא הגיע לקנאה והיה צריך להתגלגל עוד פעם. התיקונים שהנשמה צריכה לעשות בעולם הם לא רק בצדדים של העבירות והמצוות אלא גם בצדדים הללו של תיקון המידות. את מה שצריך לעשות בספירת העומר לא צריך להפגין ברבים. כאשר אדם מרגיש שיש לו בעיה, הוא צריך לשבת ולחשוב איך אפשר לצמצם את הבעיה הזו. כמו שאמרתי - הנשמה יורדת פה לעולם הזה לתקן את מידותיה. ביחס לשאר הדברים שאדם פוגם - יטבלו אותו בגיהנום לשלש דקות וזה יהיה מספיק, אבל את זה שלא היה בן אדם - ישליכו אותו חזרה לעולם.

הם לא נגעי עצמי לא הייתי רואה אותם. כל הדברים האלה שייכים לספירת העומר. שוב, אם מדברים על מה שפגמתי אז יש דברים נוספים: לא התפללתי בסדר, לא עשיתי מצווה מסוימת וכן הלאה אבל הפגמים הללו שייכים לתיקון ממין אחר. התיקון של הספירה עוסק בפגימות שפגמתי בעצמי, בצדדים הרבים של האופי ושל האישיות שצריכים תיקון. חלק מהדברים הללו יכולים להיות עניינים ששורשם בגילאים מוקדמים מאוד. אני זוכר כשהייתי בגן, היה שם ילד אחד שאמר ביטוי שמאוד הרשים אותי בתור ילד קטן. אמא שלו נתנה לו בננה, אז הוא אמר: זו בננה לא טובה - תאכלי את. זה ביטוי לאיך אנשים מסוימים מתנהגים כבר כילדים, "אני לא אוכל את זה אז ההורים שלי יכולים לאכול את זה". יש ילדים שאומרים להם לא להתנהג כך ויש כאלה שמעולם לא אמרו להם דבר וההורים מקבלים שזה בסדר, הילד גדל באופן שכל מה שאכפת לו הוא מעצמו, וזה כולל האנשים שהוא צריך לדאוג להם. אם אני בודק את עצמי ומגלה שאני אדם כזה - מה אני עושה? אני עושה תיקון.

בנויים כמו פסיפס

צד אחר של העניין הזה הוא שבסופו של דבר כולם בנויים כמו פסיפס, עשויים מחומרים שונים, חיה ממין אחד יחד עם יצור ממין אחר. יש צדדים מסויימים ודברים מסויימים שאני צריך לדעת איפה אפשר להשתמש בהם. השאלה מה

קדושה אנושית

רשפים (אייר תשי"ז)

ריבוי הגוונים שבאדם

"שישה דברים נאמרו בבני אדם, שלושה כמלאכי השרת, שלושה כבהמה" (חגיגה ט"ז ע"א). צירוף זה של מלאך ובהמה הוא אך אחד מן הצירופים השונים והמוזרים, אשר כולם יחד מהווים את דמותו השלמה של האדם. צרף הניגודים האנושי של מלאך ובהמה - שהוא הצירוף של הגוף הבהמי עם הנפש המלאכית-האלוקית - חוזר באדם בצורות שונות ובגוונים שונים. וכשם שניגוד-לכאורה זה קיים באדם, כך קיימים בו שאר ניגודים וריבוי צורות. בצד יצר הטוב שבאדם, הכולל את שאיפותיו ומאווייו הנעלים, קיים בו באותה עוצמה אף יצר הרע, שהוא כלל התשוקות הרעות. באדם מצוי כוח השכל, אך לא לבדו; שכן בצדו קיימים בו גם רגש ודמיון, שאינם נובעים מן השכל ואף לא תמיד נכנעים למרותו. וכן הוא גם ביצירו השונים של האדם ובתשוקותיו, הנבדלים זה מזה במקומותיהם ובנטיותיהם. היש מספר לרצונותיו של האדם? האם אפשר להגדיר את כל שאיפותיו השונות והמוזרות, אשר כל אחת מהן פונה לכיוון אחר, ולא פעם אף מנוגד?

ואולם מהו האדם? מהי המהות האמיתית שבאותו צירוף של מלאך ובהמה, גוף

ורוח, שכל ורגש, טוב ורע? התשובה האמיתית היחידה לכך היא שאף אחד מכל אלה איננו ממצה את מהותו של האדם; להפך: עצם הצירוף הזה הוא-הוא האדם, הוא האנושי שבו. האם האדם הוא בהמה או מלאך? - הוא לא זה ולא זה אלא שניהם יחד, היינו: אדם. וכן בכל שאר הצירופים, החיבורים והניגודים, אשר אין מקום לאחד מהם בלי כל השאר, ואשר הצטרפותם לאחדות אחת היא היוצרת את המציאות השלמה של האדם.

הרצון למצוא את האחדות

אין חולק על העובדה שהאדם הוא יצור מורכב, ויתר על כן: שמהותו היא דווקא בהיותו מורכב; ובכל זאת קיים בכל התקופות הפיתוי הגדול לנסות להעמיד את ריבוי הגוונים והתופעות על איזושהי אחדות פשוטה.

בשטחים רבים של עיון ומעשה, עצם השאיפה למצוא את האחדות שבריבוי, המגמה לראות את הנקודה המרכזית שבכל דבר היא מגמה חיובית. ביסוד כל עיון מדעי ופילוסופי עומדת השאיפה למצוא את המאחד בין תופעות שונות השייכות לכל, או לפחות למצוא כללים

שבו האדם, פעולותיו ומחשבותיו, אינם אלא תוצאות ומסקנות מן היסוד האחד והיחיד: המין. דבר כעין זה אירע אף למרקסיזם, ועוד ועוד.

תהליך זה מסתיים בהקמת מבנה מלאכותי המעמיד ביסודו דבר אחד (או ניגוד אנשי אחד), ובונה ממנו ובתוכו דמות שלמה ומסובכת המייצגת את האדם. הדמיון בין מבנה זה לבין המציאות מותנה בכישרונו של הבונה אותה: אם הוא עקבי ומוכשר, יכולה דמות זו להיות דומה מאוד לאדם חי; אך בסופו של דבר תמיד חסר בדמויות האלה משהו, תמיד קיים איזה חלק אנושי אשר נזנח ונעזב לו אי-שם. ייתכן שאין זה חלק מרכזי, ואף-על-פי כן אי-אפשר להיות אדם בלעדיו. אותה תבנית, עם כל הצלחתה העיונית, אינה אפוא תבניתו של אדם. ייתכן שהיצור הסכמטי החדש מושלם יותר מאשר האדם המוכר לנו, ובוודאי שהוא יצור הגיוני יותר, אך אין הוא אדם; תמיד חסרה בתבנית המלאכותית הרבגונית שבאדם, אותו יסוד קטן של הפתעה המצוי בו תמיד, ובמילה אחת - האנושיות. בלי האנושיות הזו נוצרת תבנית יבשה, קרה והגיונית של יצור הדומה לאדם, אך עם כל דמיונו הוא איננו אלא גולם בלא רוח חיים, מפלצת אגדתית.

כשהופכים את האדם למלאך

לא רק בתחום התיאוריות החילוניות קיים הפיתוי - ובעקבותיו המשגה - של

אחדים. אכן, במידה מוגבלת יש מן החיוב בכך שמנסים למצוא נקודות מוקד כאלה גם באדם, ושרוצים לקבוע לו עיקר, מטרה ותכלית. ואולם העיון השואף, מתוך צניעות וזהירות, להגדיר ולאחד כמה מן הצדדים שבאדם ליחידה אחת עלול להוביל לטעות יסודית, אף כי טבעית מאוד: לראות רק נקודה או נקודות בודדות באדם, ולהתעלם מן השאר.

תפיסה מסוג זה נפוצה מאוד משום שהיא קלה להבנה; אך היא איננה מהותית. קל מאד להראות, למשל, שהאדם הוא יצור שכלי, ושהשכל הוא הקובע במידה רבה - ואולי בעיקר - את מהותו, אופיו ומעשיו. ההנחה - המוצדקת בהחלט - שהשכל הוא מרכיב יסודי באדם מביאה לראות בשכל את האדם כולו. אמנם בשלב ראשון עדיין מבחינים בכך שאין זה כל האדם, שיש חלקים מסוימים שלו שאינם נכנסים למסגרת זו; ואולם התגברות העיון באותו יסוד שכלי מביאה להקמת מבנה עיוני שלם, המעמיד ביסודו את השכל ובונה על גביו את כל בניין נפשו של האדם, והסתכלות זו מטשטשת מעט-מעט את המציאות, ומביאה את בני האדם לחשוב שמבנה מלאכותי זה הוא באמת דמותו של אדם מציאותי.

משהו מעין זה אירע לפרויד, למשל: בתחילת דרכו הוא עמד על החשיבות הנפשית הנודעת לחיי המין, אחר כך החל לראות את האדם כאילו עיקרו הוא המין וכל שאר גילוייו הם טפלים ובלתי חשובים, ולבסוף הוא בנה מבנה שלם

מבנים אלה אינם מיוחדים דווקא לחיים הדתיים; אדרבה: הם אינם אלא תבניות חילוניות במסגרת דתית. אלא שהניסיונות הדתיים להעמיד את האדם על נקודת יסוד אחת יש להם מאפיינים משלהם, אשר החשוב והיסודי שבהם הוא הפיכת האדם למלאך. באדם יש, כאמור, הן מן הבהמה והן מן המלאך, והשאיפה הדתית ביסודה היא לעדן את היסוד הבהמי ולקרב את האדם אל המלאכיות שבנפשו-שלו. שאיפה זו, שהיא שאיפת היסוד הדתית בחינוכו של האדם, היא מוצדקת מצד עצמה; אלא שבדרך ההתפתחות הטבעית הופכת השאיפה הזו לדבר שונה בתכלית: לרצון להפוך את האדם למלאך. וגרוע מזה: לא רק שרוצים לעשות מן האדם מלאך - מה שאינו ניתן לביצוע, שהרי האדם מטבעו אינו מלאך - אלא שמתוך ההימשכות אחר השאיפה הזו יש כאלה הסבורים שלא רק שאפשר לעשות מן האדם מלאך, אלא שהאדם הוא כבר מלאך. כמובן שאיש אינו יכול להכחיש שיש במהותו של האדם גם יסודות שאינם מלאכיים; ואולם אנשים הנוקטים גישה זו נוטים לראות את כל הדברים הללו כחסרי ערך, מומים זמניים חולפים, אשר עם מעט או הרבה רצון טוב אפשר להתגבר עליהם ולהיות מלאך מושלם.

בוודאי שאיש מעולם לא הגדיר את הדברים כך; איש לא אמר במפורש שהאדם הוא מלאך. ואולם הכיוון המחשבתי של דורות רבים היה מודרך על-ידי מחשבה זו, גם אם לא תמיד

העמדת האדם, על ריבוי הפנים שבו, על עיקר אחד: גם בחיים הדתיים יש משגים כאלה, אשר יש מהם המקבילים, ואף דומים בכל לתבניות, המלאכותיות החילוניות. ביהדות רווחה - בעקבות הפילוסופיה הנוצרית - העמדת האדם כולו על בסיס השכל, וראיית השכל כמרכז עולמו ומהותו הנפשית, בעוד ששאר חלקי הנפש נזנחו מן הבחינה העיונית ונחשבו לטפלים ואף מזיקים. ברור שהתוצאות השליליות של הקמת תבניות כאלה קיימת גם בחיים הדתיים;

**האדם מטבעו אינו
מלאך - אלא שמתוך
ההימשכות אחר
השאיפה הזו יש כאלה
הסבורים שלא רק
אפשר לעשות מן
האדם מלאך, אלא
שהאדם הוא כבר
מלאך.**

האדם שכולו שכל הוא יציר מלאכותי שאינו קיים ואף אינו יכול להיות, בדיוק כשם שגם האדם הדתי שכולו רגש - הקיים בימינו בהרבה מקומות ובאופנים שונים - אינו בר-קיימא.

לא אהבו, שנאו, או חשבו מחשבות על נושאים שונים שאינם דווקא תורה ומצוות; ואולם כל זה אינו ידוע "רשמית". מבחינת היהדות הדתית האדם נשאר מלאך.

הסתכלות זו הייתה קיימת לא רק בתקופות קדומות, אלא אף בימינו. יש נושאים שאנשים דתיים לא יכתבו עליהם ואף לא ישוחחו עליהם בפרהסיה, משל

התעללות של האדם - שיכור, וצריך, להגיע לשיאים גבוהים ביותר - לא תיעשה על-ידי הידמות למלאך, אלא בדרך עצמית ומיוחדת לז-לבדו...

לא היו הם קיימים בעולמם. היעלה על הדעת שמשורר דתי מודרני המכבד את עצמו יכתוב שיר אהבה? כמובן שלא! אין ספק שהמשורר אינו רחוק מנושא זה, ואולם הנושא הזה הוא בשבילו מ"חוץ לתחום": אסור במגע, וגרוע מזה: חובה עליו להעמיד פנים כאילו לא היה קיים כלל.

היא הייתה ברורה אף לאלה שהסיקו ממנה מסקנות מעשיות. אפשר לומר שהכרה זו התבטאה בערך כך: האדם רוצה רק ללמוד תורה, להתפלל ולקיים מצוות, אלה הם כל רצונותיו ותשוקותיו. כל מהלך חייו של האדם מתנהל בתוך המעגל של קיום מצוות התורה ולימודה. כמובן שיש לו לאדם גוף וגם תשוקות ורצונות שונים, ואולם כל אלה אינם ולא כלום: כל אותן רציות אינן רצונו האמיתי של האדם, וכל המחשבות שהוא חושב בעניינים שאינם ענייני יראת שמים הן לא רק מחשבות חטא, אלא גם מחשבות הבל שאינן חשובות כלל.

כתוצאה מהכרה זו נוצר מצב בו היהדות עוסקת בשטח אחד ויחיד: במה שקשור במישרין לעבודת ה', ואילו כל שאר הדברים הקיימים בעולם - ובעולמו של כל אדם מישראל - אינם נכנסים לדיון כלל; לא רק מתייחסים אליהם בגישה שלילית, אלא אף מתעלמים מקיומם, כמו לא היו דברים מעולם. האם יש לו לאדם עניין כלשהו בעשייה ובחיים בעולם הזה? - באספקלריה של ספרים רבים, המייצגים השקפת עולם של דורות, התשובה היא: לא. האם יהודי יכול לאהוב משהו מלבד התורה והמצוות? - לא (רוצה לומר, השאלה היא לא האם רשאי הוא, אלא האם אהבה כזו בכלל קיימת). האם יש לו רצונות, תשוקות, קטטות, ידידות' עיניים הרואות את העולם? - כמובן שלא. כמובן, אין זה אומר שהיהודים בכל דור שהוא - ואף בימים החשוכים ביותר - לא חיו בעולם,

היש צורך להפוך את האדם למלאך?

הניסיון להפוך את האדם למלאך - אותו ניסיון אשר התבטא אם לא בהפיכת האדם למלאך ממש (מה שבדרך איננו בר ביצוע), הרי לפחות בהעמדת פנים שהאדם אכן אינו אלא מלאך. יש אפוא לבחון את שיטת המחשבה הזו מבחינה דתית: האם באמת צריך לשנות את דמותו של האדם בצורה זו? האמנם יש להפוך אותו למלאך?

אכן, האדם הוא יציר מורכב, מלאך ובהמה כאחד, וחלק המלאך שבו הוא ללא ספק נעלה יותר; אולם אין להסיק מכך שיש צורך להפוך אותו למלאך מושלם. מהותו ועצמותו של האדם היא דווקא בצירוף זה, וכאשר פוגמים בצירוף הזה האדם חדל להיות אדם. אדרבה, בעצם השינוי מאדם למלאך אין כל עליו, משום שאילו רצה ה' שהאדם יעשה עבודת מלאך הוא יכול היה לברוא עוד כמה מלאכים נוספים; אלא שחפצו היה לברוא אדם.

כמובן, אסור לו לאדם להישאר במקומו, אסור לו להישאר בבחינת צירוף סתמי וחסר משמעות של מלאך ובהמה: חובה עליו להתעלות. ואולם התעלותו של האדם - שיכול, וצריך, להגיע לשיאים גבוהים ביותר - לא תיעשה על-ידי הידמות למלאך, אלא בדרך עצמית ומיוחדת לו-לבדו. תהיה דרך ההתעלות האנושית אשר תהיה, אין היא באה ע"י דחיקת האדם אל המלאכיות. דחיקה

ודחיסה אלו, המכוונות להכניס את כל האדם כולו אל ד' אמות של הלכה ויראת שמים, אינן יכולות לברוא מלאכים; לכל היותר הן יפריעו לבני האדם להיות מה שהם באמת. האדם היהודי, שלמרות הכל יש גם יש לו עצמיות שאינה נכנסת לגדרי המלאכיות, אינו יכול להתאחד ולהזדהות עם העמדה הדתית הזו, הגורסת שאין האדם אלא מכשיר לתורה ולתפילה, ומשום כך הוא אינו יכול להיות דתי בכל לבו ובכל נפשו, אלא רק באותו חלק המכוון לתפילה ולתורה. וכך נוצר מצב שבו האדם הלומד ומתפלל אינו האדם השלם, אלא רק פלג אדם. ייתכן שפלג זה הוא דווקא הפלג המלאכי, אך אין הוא האדם השלם.

האדם השלם - היינו, אותו אדם שהכרתו והרגשתו המורכבים והמסובכים כוללים עולם שלם - אינו נכנס לאותו מעגל מסוגר של "יהדות למלאכים". הוא אינו יכול להתפלל בכל לבו, משום שבית הכנסת צר ומצומצם מכדי להכיל את כל שפע הדברים שבלבו. תוצאת המצב הזה היא דתיות יבשה, מצומצמת, מצומקת וקטועה.

צמצום ויובש זה מתבטאים, במידה רבה, גם בספרי מוסר חשובים מתקופות שונות. ספרים אלה, אשר מצד עצמם הם יצירות מופת, בכל זאת חסר בהם התוכן החיוני של אנושיות אמיתית - מה שיוצר יובש וריחוק רב מן המציאות הנפשית. יכול אדם ללמוד ספר מוסר מופתי מראשו עד סופו, ובכל זאת לא

הרחוקה והבלתי אישית?

דרכם של הדורות הקודמים

אין זה מתמיה כלל שאצל חסידי קוצק (אשר היו מבחינות אחדות תמצית החסידות), ובחסידות בכלל, אפשר למצוא אמרות ותורות למכביר המגנות את הפיכת האדם למלאך ואת ההתעלמות מכל הצדדים הרבים שבאדם, מלבד עבודת ה'. אין זאת אומרת שהחסידות לא התרכזת בעבודת ה'; ואולם היא לא התעלמה מן הצדדים האחרים שבאדם, אלא שמה לב אליהם - נגעה בהם, טיפלה בהם וכיוונה אותם אל ההתעלות.

בעצם החסידות כולה היא מעין מחאה נגד הקיפאון השגור של הדתות המקובלות (באותם זמנים, ולעברנו אף בזמננו), המתעלמת מן האנושיות שבאדם. על כן מוצאים אנו בחסידות שפע של חיים. אפשר למצוא בספרים אלה נושאים מכל המינים - כמעט כל נושא שהיה קיים בנפשו של אדם באותם הימים משתקף בספרים הללו; ולא רק בצורה עקיפה, אלא במגע ישיר בבעיות ומתוך רצון לפותרן.

אכן, רבגוניות זו היא מורשת היהדות האמיתית, אשר ברבים מספרי היסוד שלה אפשר לראות את החיים והאנושיות במלוא היקפם. למשל, באותה תקופה של "חשכת ימי הביניים" (אשר בתוך עם

לנגוע כלל בכמה בעיות יסוד מוסריות החשובות מאוד לחייו של כל אדם. יכול אדם ללמוד ספר כזה, ולא למצוא בתוכו מילה על אהבת נשים - אהבה, אשר בין שהיא רעה ובין שאינה כן, היא חלק חשוב בחיים. בדומה לכך אפשר לחפש ולחפש בספרים כאלה, ולא למצוא בהם דבר הנוגע להסדרת חייו של אדם בחברה, למציאת פרנסתו, לחיי גופו ועוד. אכן, ספרי המוסר הללו ספרים טובים הם, אולם טובים הם רק ביחס לאותו חלק הנפש העסוק בענייני יהדות. הרי אלה ספרי לימוד למלאכים, שאין כוחם יפה כל כך ללמד בני אדם.

מצד שני יצרה הצטמצמות היהדות לשטחי הדת המובהקים קיפאון, שמרנות ונטייה לצביעות ולמידה מסוימת של מרמה עצמית. מאחר שכל הערכים הדתיים כל כך רחוקים מחיי היומיום, משטפם והמולתם של החיים הסוערים בבית ובחוץ, נעשים כל הערכים הדתיים רק צורות מסורתיות קפואות, אשר אינן אומרות מאומה לליבו ופנימיותו של אדם.

מספרים: פעם בקש הרבי מקוצק מחסיד אחד שיאמר לו מה הוא מכוון בקריאת שמע. החל החסיד לדבר על כוונות עילאיות של ייחודא עילאה וייחודא תתאה וכו'. לא יכול הרבי להתאפק וצעק: "והיכן הוא הקורקבן?!" לאמור: היכן היא עצמותך האישית, הפרוזאית, בתוך כל הכוונות העליונות? איפה אתה בתוך כל ההתעלות הזרה, הקרה,

יש לבנות איזו דמות לא מציאותית, אלא מדתיות של חיים, דתיות הנובעת מנפשו של אדם, של אדם של אדם שלם.

אם נחזור אל ראשית היהדות, הרי אין כל צורך לחפש ארוכות בתנ"ך כדי למצוא בו את החיים והאנושות. שהרי התנ"ך, בכל פסוק ופסוק שבו, מלא כל כך הרבה אנושיות, כל כך הרבה חיים שלמים, עד שהוא כולו "קומה שלמה" של אדם שלם. כשלומדים תורה הרי אפשר לראות שהכל, הסיפורים והמצוות, כולם מכוונים לאדם חי, לאדם שלבו מלא תשוקות ומאווים, לאדם הרגיל העלול לחטוא, ואל דרך התשובה שבה יכול אדם זה להתעלות שוב. עצם אוסף כ"ד ספרי התנ"ך הוא הפגנה של אנושיות שלמה. מי שאינו מבין את מהותו זו של התנ"ך אינו מסוגל להבין משום מה נמצא בו ספר כמו "קהלת", הנראה כל-כך בלתי מתאים למסגרתו של התנ"ך. ואולם באדם שאינו "מושלם" במלאכיות מצויים אף הספקות, התמיהות והפקפוקים שבספר קהלת. וכאן בולטת הנקודה העקרונית: לא רק שאין מתעלמים משאלות "אפיקורסיות" אלו, אלא מכניסים את הספר לתנ"ך - משום שהתנ"ך צריך להיות כולל ושלם.

והתלמוד? בים התלמוד אפשר למצוא הכל; מה אין שם! מהלכה רחוקה ומופשטת עד לדברי אגדה על כל סוגיהם, עצות של מסחר ועצות בחקלאות, טיפולים רפואיים שונים ומשלים עממיים. מה שאין בתלמוד,

ישראל לא הייתה קיימת כלל; ואם בכלל הייתה קיימת, הרי שהיה זה בתקופה מאוחרת הרבה יותר, בתוך הרדיפות והמחנק, אנו רואים ספר מוסר מופתי כמו "ספר חסידים", שהוא מלא וספוג כולו יראת שמים עמוקה; ואולם ספר זה מלא חיים, מלא בנושאים מהחיים, בעיות הצפות ועולות בחיים - בין ביחסים שבין אדם לחברו, בין ביחסים שבין ישראל

כשלומדים תורה הרי אפשר לראות שהכל, הסיפורים והמצוות, כולם מכוונים לאדם חי, לאדם שלבו מלא תשוקות ומאווים, לאדם הרגיל העלול לחטוא, ואל דרך התשובה שבה יכול אדם זה להתעלות שוב...

לגויים ובין ביחסיו של האדם עם עצמו - ולא דווקא בעניינים השייכים לתחום המוגדר של עבודת ה'. כמובן שכל הספר, ואפילו הקטעים שאינם עוסקים ב"דתיות", אינם מדעות כלשהן שלפיהן

האדם אינה לבצע פעולות של קדושה, להיות מלאך עלי אדמות, אלא לבצע את מטרת הבריה - "להשרות את שכינתו של הקב"ה בתחתונים".¹ תפקידו הוא להעלות את היסודות הנמוכים והשפלים ולהגביהם. דווקא הכוחות הנמוכים והשפלים. על-פי הקבלה, דווקא הכוחות הנמוכים והשפלים שבעולם הם ממקור עילאי ביותר, ואת העליונים הללו חובה להגביה שוב ולהשיבם אל מקורם. אין האדם צריך להגביה את הנשמה, שכן גבוהה היא ומרוממת גם בלי פעולותיו של האדם: מטרתו היא להגביה את הגוף. לא את הנשמה המלאכית יש לעלות, אלא אותו חלק אנושי אשר הוא המגדיר את האדם: את כוח השכל ואת התאוות השונות. חובת האדם היא להביא את שכלו לדרגה עליונה, לעדן את תשוקותיו ולהפנות את כוחות נפשו אל האלוקות, אך לא על-ידי הפיכת התאוות השונות לתאוות לאלוקות, אלא על-ידי דבר נעלה מזה: מציאת האלוקות שבתוך כל התאוות, התשוקות והחשיקות של האדם. המטרה היא להיות אדם, אדם שלם כתיקונו, על כל מה שיש בו - אולם בדרגה עליונה. ועל זה אמר הרבי מקוצק: "אנשי קודש תהיו לי" - שתהיה קדושתכם אנושית.

על כל חלקיו ההלכתיים והמפולפלים, הוא קטע יבש או חסר אנושיות. אישי התלמוד האידיאליים, כפי שהם משתקפים בו, הם בני אדם, אנשים שאנו יודעים פרטים פרוזאיים ואף אינטימיים ביותר של חייהם; אנו יודעים על קטטות, מריבות וחטאים שלהם כפי שאנו יודעים על מעלותיהם הגדולות. משום כך כה קרובים אישי התלמוד אל לבנו - משום שהיו אנשים שלמים, משום שהתלמוד הוא ספר אנושי.

קדושה אנושית

הדרך היהודית המקורית היא דרך של ההתעלות האנושית. מהתורה עד הנביאים האחרונים, מן המשנה והתלמוד עד לגדולי החסידות נמשכת אותה הדרך: לעסוק באדם השלם, באדם שחלק משלמותו וממהותו היא היותו ניתן לפגימה, היותו מורכב מגוף ונפש, מרע וטוב. כל מצוות התורה מיועדות לאדם, ליצור מוגבל וגופני; ועל כן מצויות בתורה מצוות רבות שאינן הכרחיות, מצוות המבוססות על אפשרות של חטא, ויתר על כן - מצוות שצריך להימנע מהן, משום ש"דיברה תורה כנגד יצר הרע", כגון המצוות הקשורות ב"אשת יפת תואר", שהן רק לסיפוקו של היצר הרע.

ואין שלילה בכך; אדרבה: מאחר שהאדם הוא פגום וחוטא יש להתייחס אליו כפי שהוא באמת, יש להתכופף אליו כדי להרימו. דרך זו אינה דווקא הדרך הנוקטת ברע ההכרחי - דרך זו היא אידיאל בפני עצמו. מטרתו של

1

מדרש תנחומא, נשא ט"ז, והרבה מאוד בספ"ר חב"ד, כגון תניא פרק ט"ז.

ל"ג בעומר

הדלקת המדורות (ואולי גם הנרות) בל"ג בעומר מקורה במנהג עתיק יומין להדליק ליד קברו של רבי שמעון בר יוחאי במירון מדורה גדולה מאוד, שהדלקתה הייתה מלווה גם בשירה. בסיפורים מלפני מאות שנים מסופר שלא הייתה זו מדורה עצים בלבד, אלא גם נהגו להשליך אל תוכה בגדים משובחים וחפצים יקרי-ערך אחרים. נראה שמדורה זו היא, אולי, שריד למנהג שנהג בימי הבית הראשון - לשרוף על המלכים. כאשר מת מלך היו עושים שריפה גדולה, שלתוכה היו משליכים גם חפצים של המלך עצמו. היה זה ביטוי של אבלות שהייתה בו גם מידה מסוימת של חגיגות, כחלק מהוד המלכות. נוהג זה של שריפה על המלכים המשיך עוד מאות רבות של שנים לאחר מכן, גם כשלא היו עוד מלכים. בין השאר מסופר: "כשמת רבן גמליאל הזקן שרף עקילס הגר לפניו יותר משמונים מנה".

לרבי שמעון בר יוחאי היה, מכל הבחינות, מעמד לא רק של אחד מחכמי ישראל, אלא מעמד מלכותי של איש מורם מעם, וכך הוא נתפס לא רק בעיני תלמידיו שלמדו ממנו את תורת הנסתר, אלא גם בעיניהם של אחרים. בגמרא נזכר רבי שמעון בר יוחאי כאיש היכול לכפר במעשיו על כל עוונותיהם של ישראל מבריאת העולם ועד ימיו. בתור "מלך" שכזה ראוי הוא שיעשו לו שריפה גדולה, כדרך שעשו למלכים בעבר. וכיוון שהוא עצמו רואה את יציאתו מן העולם כעניין של שחרור וגאולה, משתתפים בשמחתו גם אחרים.

יש, אם כן, סוגים שונים של מדורות ל"ג בעומר: יש מדורות שמסביבן שרים על בר יוחאי, ויש בוודאי הרבה יותר מדורות שבהן צולים תפוחי אדמה. הילדים הקטנים, המדליקים מדורה בתל אביב ומסכנים את שלום הציבור, מן הסתם אינם מודעים לסיבה להדלקה ואף לא לרבי שמעון בר יוחאי. אבל רבי שמעון בר יוחאי הרי היה כולו בנסתר; ואף הילדים הללו, בנסתר ומבלי דעת, חולקים לו כבוד.

מבוא למיסטיקה יהודית

הרצאה על "מיסטיקה יהודית בזמן הזה" רוסיה, תשנ"ו

שעשה נילס בור ועוד כמה אנשים ולפחות הייתה נראית יפה... אבל כשאני חי עם הפיסיקה של הזמן הזה, כאשר במקום אלקטרונים, יש לי לכל היותר הסתברות של גלים אלקטרו-מגנטיים, תמונת המציאות שונה בתכלית. העולם המדעי עבר זעזוע עצום, עולם שבמאה שעברה היה כל כך בטוח בעצמו, כל דבר היה ברור, כל דבר היה ידוע איפה הוא מתחיל ואיפה הוא נגמר, נעשה עכשיו עולם כל כך לא ברור וכל כך לא בטוח.

יש בירושלים אדם שהוא פרופסור להיסטוריה של המדע והוא מגדיר את המצב של תמונת העולם המדעית כיום בערך בצורה הבאה: אם במאה ה-19 איש מדע היה יושב בחדר שלו ופתאום רואה שד, הוא היה אומר לשד: "אתה לא קיים!" בזמן הזה, אם איש מדע רואה שד הוא מסתכל עליו ואומר לו: "אתה פנומן!" בעקבות השינוי הכולל בתפיסה המדעית, העולם נהיה פתוח לכל מיני דברים, נוצא מצב שאני כבר לא יכול להגיד שאסטרולוגיה זה טיפשות מפני שאני כבר לא מבין שום דבר. אני לא יכול להגיד שלהשתמש בכל מיני קסמים זה דבר לא הגיוני, מפני שבעולם שבו שום דבר לא הגיוני - הכול יכול להיכנס. ברוסיה, נוסף לכל הדברים הללו שקרו

אני רוצה לומר משהו על מיסטיקה יהודית ועל הזמן הזה. אולי אני אתחיל מנקודה ראשונה, דומה שלא היה דור שבו המיסטיקה היתה פופולארית כל כך כמו בדור הזה. אף שניתן לחשוב שהסיבה היא שהעולם נהיה רוחני יותר ורגיש יותר לדברים שאי אפשר לקלוט אותם בחושים, לדעתי, הסיבה לפופולאריות של המיסטיקה בימינו כמעט הפוכה. בעיני, הפופולריות של המיסטיקה היא סימן של משבר ולא סימן של התקדמות. יש לכך כמה סיבות הכרוכות בתרבות של התקופה ויש גם סיבות מיוחדות ביחס לרוסיה.

בצד מסויים, התופעה הזו קשורה לשינויים במעמד של המדע בזמננו. מתחילת המאה יש שינויים בסיסיים בתפיסה המדעית. שורה של מדענים שפעלו בראשית המאה יצרו עולם מדעי שעומד בניגוד לעולם המדעי, הפוזיטיביסטי במידה רבה, שהיה קיים עד אז. תמונת העולם המדעית נעשתה פחות מכנית, פחות פוזיטיביסטית. העולם הפיזי של הזמן הזה מאוד מורכב, מאוד מסובך ומאד לא ריאלי. כשהייתי בבית הספר התיכון, לפני שלמדתי באוניברסיטה, "ידעתי" איך נראה האטום - זו הייתה תמונה מעניינת וסימפטית

שהטבע שונא מקום ריק - אז נכנסים כל מיני דברים אחרים בחלל הריק שהשאר אחריו המרקסיזם, הלניזם והסטליניזם - כל אלו השאירו הרבה מקום להמון שטויות חדשות. לכן במיוחד ברוסיה שהיא נוסף לכל מדינה גדולה שקונה הכול, נוצר שוק גדול של מיסטיציזם מכל סוג.

אני מדבר על הנושא הזה לא מפני שאני רוצה ללעוג למיסטיציזם, אלא להיפך, מפני שאני חושב שמיסטיציזם הוא דבר רציני ומפני שזה דבר רציני צריך להתנהג אליו ברצינות ולא להכניס אליו הבלים. אני מרגיש את עצמי כמו מה שמספרים על משפחה אחת שצלצלה אל רופא אחד ומסרה לו שיש איזה בעיה והם מבקשים שיבוא, הרופא בא מהר מאד לבית, והאשה בעלת הבית אומרת לו: "דוקטור, לא היית צריך לרוץ כל כך, מפני שיש לי בבית ספר עם כל מיני עצות שימושיות מה לעשות במקרה שיש ילד חולה". הרופא אמר לה: "זו בדיוק הסיבה שבאתי כל כך מהר, שלא תקשיבי לכל העצות שכתובות בספר הזה..." זה חלק ממה שאני רוצה לדבר בו, יש כל כך הרבה חומר כזה שעוסק במלאכים ושדים, במאגיה שחורה מונגולית ובמאגיה נוצרית ובתוך זה גם על קבלה בכל הצורות שיש לה ומפני שיש כל כך הרבה דברים כאלה - חשוב מאד להגדיר איפה הדברים עומדים. נתחיל אולי מנקודה אחת קטנה: תארו לעצמכם שבאמת יש למישהו ספר, ספר כזה שהוא יכול לפתוח אותו, למלמל

בכל העולם, יש תוספת מיוחדת. רוסיה הייתה מדינה שהיה בה דבר שלא היה יותר מאשר אמונה בשדים - קראו לזה: 'סוציאליזם מדעי', אבל לכל הפחות אנשים חשבו שזה רציני, אנשים ישבו ולמדו מרקסיזם או לניניזם והאמינו שזה תיאור של איזה מציאות אמיתית. נכון שהם לא ראו את המציאות האמיתית

**העולם המדעי עבר
זעזוע עצום, עולם
שבמאה שעברה היה
כל כך בטוח בעצמו,
כל דבר היה ברור, כל
דבר היה ידוע איפה
הוא מתחיל ואיפה הוא
נגמר, נעשה עכשיו
עולם כל כך לא ברור
וכל כך לא בטוח...**

הזו בפניהם ברוסיה, אבל הם האמינו שיש איזה מקום שבו המרקסיזם-לניניזם מבטא אמת אמיתית. כעת, המצב הוא שגם העניין הזה מת במדינה הזו, וממילא נשאר חלל גדול ריק. כאשר יש חלל פנוי - כבר אמר אריסטו לפני הרבה שנים,

אז בסך הכול תחתך למישהו האוזן אבל העולם עדיין יישאר קיים. לעומת זאת, כשאדם מנסה לדון, או מנסה ללמוד מהם הסודות שנמצאים מאחורי המסך של החומר, שם אני צריך להיזהר מאוד שהמורה ידע בדיוק מה התלמיד מבין בכל רגע. בדורות יותר מאוחרים עשו הגבלות ממין אחר, שהתייחסו בעיקר לגבי מי שרוצה להתחיל ללמוד את הדברים הללו. באופן כללי ההגבלה הייתה ששום אדם לא יתחיל ללמוד את זה לפני שהוא מגיע לגיל ארבעים, נוסף על כך הוא צריך להיות מלומד בלימודי התלמוד, וחץ מזה הוא צריך להיות אדם נשוי. ההגבלות הללו נעשו כדי שהלומדים יהיו ככל האפשר אנשים יציבים שלא יגיעו לא לידי שגיאות ולא לידי שגעון. כאמור ההגבלות הללו נעשו בכל הדורות לגבי מי שנכנס ללמוד את הנושא בצורה רצינית ובצורה מעמיקה. לעומת זאת, בזמן האחרון, כלומר בארבע מאות וחמישים השנים האחרונות שזה - בפרספקטיבה של ההיסטוריה שלנו - כמו אתמול, התחילה מגמה שניסתה בכל זאת לתת ליהודים בכלל, השכלה בסיסית בתחום הזה, מתוך תפישה שהמיסטיקה היהודית היא חלק מהמטען הרוחני שכל אדם יהודי צריך לשאת אתו.

באופן חצי מקצועי אני רוצה להעיר שבניגוד לרוב השיטות המיסטיות בעולם, המיסטיקה היהודית היא במפורש לא

משהו, ומיד יבוא אליו מלאך. תארו לעצמכם שאז הוא יגיד למלאך: "אתה יודע מה? אולי תחתוך לי פרוסת נקניק..." הנקודה היא שאם מישהו באמת רוצה להתעסק בסודות של המציאות, בדברים שנמצאים מעבר לרקע של מה שאפשר לראות ולהבין בחושים הגלויים - הוא צריך להבין שהדברים הללו לא עשויים כדי שאחר כך הוא יוכל על ידם לגרש את העכברים מהבית.

אני אומר את כל זה מפני שבאמת ישנה מיסטיקה יהודית והיא הייתה תמיד חלק מן ההשכלה היהודית הגבוהה. היא הייתה השכלה גבוהה משום שכבר הדורות הראשונים שעסקו בזה הבינו שאי אפשר לתת לכל ילד קטן את הזכות לנגוע בדברים הכי מסובכים של המציאות. בספר שנכתב לפני 1800 שנה יש הוראות איך מגבילים את הלימוד של התחום הזה, שם נאמר שבכל מקום שמנסים ללמד נושאים רגישים, נושאים שיכולים להתפרש בצורה לא נכונה, צריך קודם כל להגביל את קהל השומעים. לגבי נושאים שקשורים דווקא בבעיות המיסטיות, היו אומרים שבשביל זה צריך מספר מצומצם של תלמידים. הסיבה היא שכאשר אני עוסק בנושא שהוא לא רציני, למשל כמו שמלמדים במדינה הזו רפואה, אז נביח שאחד הסטודנטים נרדם לרגע באמצע השיעור, ואחר כך כשהוא ינסה לעשות ניתוח של אפנדיציט - הוא יתחיל לחתוך מהאוזן,

השאר להעביר את הידיעה הבסיסית של המיסטיקה היהודית באופן כזה שבני אדם שאין להם את כל התכונות הנדרשות יוכלו להבין, להתייחס ולקבל תועלת מכך בלי שייגרם להם נזק שאין לו תיקון.

בהקשר המסוים הזה, יש לניסיון הזה של החסידות חשיבות גדולה עכשיו, ממש כמו שהיה לזה לפני שלוש מאות שנה כאשר התנועה התחילה. העניין הזה חשוב מפני שיש בעיה אמיתית בחיים היהודיים הפרקטיים. אני לא מתכוון עכשיו לא לארגונים היהודיים, לא למוסדות היהודיים, ולא לקטטות שיש בין יהודי אחד לשני. יש בעיה שנובעת מן העובדה שהחוק הדתי היהודי הוא גדול מאד, מורכב מאד ומפורט מאד, ולפעמים קורה שמרוב הפרטים ומרוב הנקודות הפרקטיות האדם שוכח למה בעצם הוא עושה את כל זה. זה המקום של החלק של היהדות שקשור בהבנת המבנה הפנימי יותר, זה שבא להגיד לאנשים לא רק מה לעשות, אלא גם למה הם עושים את מה שהם עושים. אני לא מתכוון כעת לעשות הרצאה שבה אני אסביר את המיסטיקה היהודית על רגל אחת, אני חושב שגם כאן מי שרוצה ללמוד יש לו איפה ללכת וללמוד. אני רק אזכיר נקודה אחת או שתיים של הקדמה לעניינים הללו, כדי לתת לפחות מושג על מה אנו מדברים.

נקודת המוצא הראשונה היא שהעולם

אנטי-נומיסטי. אני רוצה גם להסביר מה הפירוש של הדברים הללו לא רק במונחים של הטרמינולוגיה המקצועית אלא גם באופן יותר ממש. יש נטייה טבעית אצל אנשים שמתעסקים במיסטיקה, וזה נכון בכל העולם, מטיבט ועד המנזרים של רוסיה, שהאיש שחי בתוך התחום הזה נעשה פחות ופחות אכפת לו מהחוק הדתי הפורמלי. אדם כזה מתחיל להרגיש שהוא נמצא מעבר לכל החוקים והוא יכול לעשות מה שהוא רוצה. אדם מפורסם כזה שהייתה לו השפעה מסוימת על ההיסטוריה הרוסית היה רספוטין. רספוטין היה בלי ספק אדם שהתעסק במיסטיקה וגם במאגיה והוא בהחלט הרגיש שהכול מותר לו. לעומת זאת, המיסטיקה היהודית הולכת כמעט בכיוון ההפוך, האנשים שהיו קשורים בה וחיו איתה, היו תמיד אנשים ששמרו על החוק יותר מאחרים. התופעה הזו, וזה דבר ששייך להיסטוריה הכללית כמו גם להיסטוריה היהודית כאן ברוסיה, הובילה להופעה של כמה תנועות עממיות. אחת התרומות הכי גדולות והכי חשובות של יהדות רוסיה להיסטוריה היהודית היא החסידות. החסידות היא בעצם במהותה ניסיון להשתמש במיסטיקה היהודית בצורה שלא רק יחידי סגולה, אלא גם אנשים אחרים יכולים להתייחס אליה. אף על פי שגם בתחום הזה יש יותר אנשים שחושבים שהם יודעים מה נקרא חסידות מאשר אלה שמבינים על מה מדובר, אבל החסידות אינה אוסף של סיפורי אגדות על כל מיני 'סטארצים' יהודים. החסידות היא שיטה שמנסה בין

שאנו יכולים לדבר עליו במושגים מאד מופשטים בלי לדבר על ממשות ברורה, נהירה לעין. זה לא בא לומר שהעולם הריאלי שלנו הוא לא עולם ריאלי, עדיין מי שיתקל בקיר יכול לשבור את האף, אבל הבעיה הראשונה שיש לאנשים היא בעצם הוויתור על ההבחנה הזו, שיש עולם שהוא ריאלי, שבו חיים האנשים ה'פרקטיים' ויש עולמות לא ריאליים שבהם נמצאים אנשים 'לא פרקטיים'. לכן רציתי לומר שאלה שמכירים את העולם הריאלי יודעים עד כמה הוא לא ריאלי ועד כמה הוא מופשט. למעשה, העולם המדעי, העולם הפרקטי, העולם הממשי שאנו חיים בו, צריך היה בדרך הטבע למשוך אותנו, או לדחוף אותנו, לעבר הסתכלות אחרת. זאת אומרת, זהו חיפוש שאנו צריכים להתחיל אותו, כל אחד בנקודת המוצא שלו, כדי לנסות לדעת מה באמת ממשי, מה באמת אמיתי. החיפוש הזה אחרי האמת שנמצאת מעבר למציאות הוא בוודאי לא חיפוש קל, לא כל חלום שאדם חולם מתאר מציאות אחרת ולא כל תחושת בטן מרמזת על עולמות עליונים.

כאן אנו נכנסים לתוך מה שעבר דרך המסגרת הקולקטיבית של יותר משלושת אלפים שנה של האנשים הכי מוכשרים שלנו שעסקו בבירור השאלות הללו של האמת ושל הממשות. יש לנו איזושהי תמונה של העולמות שמעבר לעולם החומרי שלנו, בתוך התמונה הזו העולם שלנו הוא בעצם פרויקציה של עולמות לאין מספר, שכולם מושלכים

המטריאלי שאותו אנו מכירים כל כך טוב, הוא לא העולם היחידי שקיים, זה דבר שבאופן פרדוקסאלי הרבה יותר קל להסביר אותו לפיזיקאי מאשר לסנדלר. אם אני איש פשוט ואני נוגע במשהו - אני יודע: זה שולחן וזה ממשי. דברים אחרים הם לא ריאליים, הם לא ברורים בכלל. אם לצטט את גינס שהיה אסטרונום

יש דברים שאנו יכולים להשיג אותם ולגעת בהם, ויש דברים שאנו יכולים לפחות לדעת על הקיום שלהם. כאשר אנו יודעים על מציאותם, זה בעצמו יוצר אצלנו מודעות חדשה...

ופיסיקאי אנגלי, הוא אמר שהצפיפות של החומר בתוך האטום היא בערך כמו צפיפות של שלושה דבורים שעפות ברחבי אירופה. הדברים הממשיים, המוחשיים והניתנים להרגשה שאנו נתקלים בהם, מה שאמיתי בהם הוא חלל גדול. החלק הריאלי גם הוא דבר

ורחוקים כאלה, אבל חלק ממה שאנו יכולים ללמוד הוא שיש לאן ללכת.

יש דברים שאנו יכולים להשיג אותם ולגעת בהם, ויש דברים שאנו יכולים לפחות לדעת על הקיום שלהם. כאשר אנו יודעים על מציאותם, זה בעצמו יוצר אצלנו מודעות חדשה. אם לקחת דוגמה מעולם שהוא הרבה יותר נהיר: אין לנו שום יכולת בחושים שלנו להבחין בקרינה של קרני גמא או קרני אלפא, כשאומרים לאדם שיש חומרים רדיו-אקטיביים - זה אמנם לא דבר שהוא יכול למשש בידיים, אבל כל אחד יודע שכאשר דבר כזה קיים אנו יודעים מספיק כדי לדעת שזה רציני. זה ריאלי ולפעמים גם מפחיד. מסביב לצ'רנוביל לא רואים עכשיו איך הולכים שדים, אבל אנשים לפחות למדו מספיק כדי לדעת שזה מסוכן. יש תחומים שבהם עצם הידיעה שלנו על כך שיש עולם של דברים, שלא ניתנים למישוש, אבל הם קיימים, פועלים וחזקים לא פחות, עצם הידיעה הזו צריכה להיות השכלה בסיסית בשבילנו.

הידיעה הזו נותנת לנו, בין השאר, איזו תמונה גם על העולם הדתי שלנו שאינו עוסק רק בריטואלים, אלא בממשויות שאנו לא תמיד יכולים לנגוע בהן. זו הסיבה שהניסיון להעביר את זה, להבין את זה וללמוד את זה הוא חלק מהמסגרת של החובה היהודית שלנו. היו דורות שגם אנשים לא משכילים (דהיינו לא בקיאים בספרות היהודית) הצליחו

על הנקודה של החומר הקיים. בתוך ההקשר הזה, אדם מתחיל להגיע לא רק לפגישה סובייקטיבית אלא גם להבנה יותר אובייקטיבית של הנשמה שלו. הנשמה היא בכלל נושא שלא כל כך קל ופשוט להשיג אותו. לפעמים כשמסתכלים בעולם ופוגשים כל מיני אנשים, מתעוררת השאלה אם לאנשים האלה יש נשמה בכלל. יש בריות כאלה שאדם צריך להיות בעל אמונה גדול כדי להאמין שמעבר לאיברים שאותם אפשר לראות - יש גם משהו בפנים. בשביל להאמין שלכל מיני אנשים יש נשמה, צריך גם כן רמה מסוימת של הבנה מיסטית, משום שגם העניין של הנשמה קשור בניסיון להסתכל מעבר לגבול מסוים של מציאות שאפשר למדוד אותה במטרים ובקילוגרמים ובידיעה שיש עוד מציאות שאליה צריכים להגיע בדרכים אחרות. באחד הספרים שלנו כתב אדם שהיה לו יד ורגל בנושאים הללו, שיש מדרגות שונות של גילויים מיסטיים. יש מדרגה, שעליה מסופר גם בסיפורים העממיים, שבה אדם זוכה לגילוי אליהו, יש אופנים שאדם רואה דברים יותר גבוהים מזה. אחת הדרגות הגבוהות ביותר של התגלות, היא כאשר אדם זוכה להכיר את הנשמה של עצמו. יתכן שכל אחד חושב שהוא מכיר אותה, אבל זו היכרות שהיא לכל היותר כמו שאומרים למישהו "שלום" ברחוב. הניסיון להכיר את הנשמה יותר הוא בעצמו מין מסע גדול שאדם נוסע בו למרחקים שכמעט אין להם סוף. יתכן שלא כל אחד יכול להתחיל ללכת למהלכים גדולים

בשביל זה צריך אדם או ללמוד הרבה, או לעיתים רחוקות הוא יכול לפגוש אנשים שאיכשהו יכולים להעביר לו את התחושה הזו באופן ממשי.

אנחנו נמצאים פחות או יותר בימים שבהם חוגגים מין חגיגה קטנה לכבודו של אדם שהיה איש כזה, ממש בימים האלה עושים חגיגה לכבוד השחרור מבית הסוהר של מי שהיה האדמו"ר ר' יוסף יצחק מליובאוויטש. בתוך ההקשר הזה אני רוצה לספר סיפור קטן שמופיע בתוך רשימות היומן שלו מבית הסוהר. הוא יושב עם החוקרים, ואתם יודעים מה היה המוסד הזה - זה היה בשנת 1927 כאשר המוסד הזה עוד לא פתח את הארכיונים שלו לציבור. זה היה עוד בזמן שהשם 'דזרז'ינסקי' היה דבר מפחיד ולא רק שם של רחוב במוסקבה. כשהביאו את הרבי לבית הסוהר הוא התנהג באומץ לא רגיל, ובכלל לא התייחס לאיומים שאיימו עליו. הוא כל כך העליב את החוקרים שלו, שאחד מהם הוציא בכעס אקדח מהכיס ושם אותו על השולחן, ואמר לו: "אתה רואה את הצעצוע הזה? הצעצוע הזה גרם להרבה מאד אנשים לשנות את הדעות שלהם". בתגובה הרבי אמר: "הצעצוע הזה עובד על אנשים שיש להם הרבה א-לוהים ועולם אחד, בן אדם שיש לו א-ל אחד ושני עולמות לא מפחד ממנו". הסיפור הזה מסכם אולי את הנקודה הקטנה שניסיתי לומר כאן, על החובה ועל התפיסה שיש עוד עולם אחד שבכל זאת צריך מפעם לפעם להציץ בו.

להעביר למשפחה שלהם, לילדים שלהם, לפחות את התחושה של הריאליות של עולם לא חומרי. אני רוצה לעבור לרגע לסגנון אחר, בכלל לא מופשט, רק כדי לעשות אילוסטרציה של מעשה שהיה לפני מאה שנה, בשביל להסביר מה נקרא שמישהו מרגיש את הממשות של דבר שאי אפשר לתפוס אותו בידים. הסיפור הזה נמצא בזיכרונות של הרב מזא"ה שהיה הרב של מוסקבה בתחילת המאה הזו. זה היה בזמן שבו משל עדיין הצאר ניקולאי הראשון, כשעוד לקחו ילדים יהודים בתור קנטוניסטים לשירות צבאי של 25 שנה. המטרה הלא מוסתרת של הלקיחה של הילדים הללו לצבא הייתה כדי לגרום להם להתנצר. בין הילדים הללו שנלקחו לצבא הרוסי היה ילד שעבר את כל המסלול הזה של הצבא של ניקולאי. כמו שאתם יכולים לתאר לעצמכם, הצבא של ניקולאי לא התנהג בעדינות עם אף אחד, ובוודאי לא עם ילד יהודי, היו גם מכים אותו, גם מרעיבים אותו, וכמובן מסבירים לו בכל פעם שמתנהגים אתו כך מפני שהוא יהודי, אבל אם הוא יתנצר היחס אליו יהיה אחר לגמרי. אותו ילד היה בן שמונה, והוא היה בוכה ואומר: "אם אני אתנצר לא יהיה לי עולם הבא..." אני מספר את הסיפור הזה בשביל להסביר את הנקודה הזו: היה ילד בן שמונה שבשבילו העולם הבא היה ריאלי לא פחות אלא יותר מאשר החיים היום-יומיים, הרעב, המכות וההשפלות, העולם הבא היה בשבילו יותר ריאלי מאשר כל זה. את ההרגשה הזו קשה מאד להעביר מאיש אחד לשני,

האר"י הקדוש

אפשר להבין את ההיסטוריה של השנים הבאות ללא פעולתם. ואם נביא בחשבון את הזמן המועט כל-כך שבו התרחש הדבר, הרי עובדה פלאית זו היא בוודאי למעלה מכל סיפור נסי שאפשר היה לספר על האר"י הקדוש.

כאשר בא האר"י לצפת מצא שם עיר קסומה, עיר שהייתה מופלאה כמעט כמוהו-עצמו. עיר קטנה זו במרומי הגליל העליון, שהייתה אמנם עתיקה מאוד אך בלתי נחשבת, זכתה להפוך במהלך המאה השש-עשרה למניינם לבירתו הרוחנית של עם ישראל כולו. מפני סיבות שונות החלו להתרכז בה ממיטב גדולי ישראל, שהגיעו לארצות המזרח בעקבות גלות ספרד. בעשרות השנים שסביב אמצע המאה השש-עשרה חיו בצפת עשרות אישים, שכל אחד מהם היה דמות גדולה לעצמו; שם נעשה הניסיון הנועז האחרון לחדש את הסנהדרין ולהקים מוסד עליון עבור יהדות העולם; שם חיו גדולי ההלכה כמו ר' יוסף קארו מחבר ה"שולחן ערוך", שם חיו אחרוני משוררי ספרד הגדולים: ר' שלמה אלקבץ (מחבר "לכה דודי") ור' ישראל ג'ארה; שם היו מחברי ספרי מוסר כמו ר' אליהו די וידאש, ר' אליעזר אזכרי, ר' משה אלשיך. שם היו הגדולים שבבעלי הקבלה בדורם, ובראשם ר'

הספר שפרסם לראשונה את אישיותו והביוגרפיה של האר"י נכתב רק זמן קצר לאחר מותו. ספר זה, שבחי האר"י, מנסה לתאר מה שידוע היה על תולדות חייו ולפאר את אישיותו בשפע מעשי מופת וניסים. הרבה מאוד מסופר בו על ההתגלויות הגדולות שהיו לאר"י, על יכולתו לדעת את שורשי נשמותיהם של תלמידיו, על אליהו הנביא שהיה מתגלה אליו, על כוחו בגירוש דיבוקים ובשאר מעשי פלא. ואולם הפלא הגדול ביותר, העובדה המופלאה ביותר ביחס לאר"י, איננה קשורה כלל למעשי ניסים ומופתים, והיא עצם העובדה ההיסטורית של פעולתו.

בשנת ה'ש"ל (1570) בא לעיר צפת איש כמעט בלתי ידוע ממצרים. הוא חי בצפת במשך שנתיים, כמעט שלא כתב מאומה, ורק ריכוז סביבו קבוצה קטנה של תלמידים. בסוף שנתיים אלה מת, והוא רק בן שלושים ושמונה. והנה, מכוח התורה שלימד במשך זמן קצר זה יצר ר' יצחק בן ר' שלמה לוריא עולם חדש שלם. האלקי רבנו יצחק, כפי שהוא נקרא מאז, יצר שיטה חדשה ששינתה, במובנים רבים, את פני היהדות הן מבחינה מחשבתית והן מבחינה היסטורית. הוא נמנה עם אותם אישים בודדים שיצרו בעצמם תקופה, שאי-

הרוחנית. הזעזוע העמוק של הגלות היו בו שתי פנים: נוסף על עצם העקירה מארץ שבה ישבו היהודים כאלף שנים ויותר הייתה גם האכזבה מאותם רבים, רבים מאוד, שלא עמדו בניסיון והמירו את דתם. עם המומרים אלה נמנו לא רק בוגדים שפלים אלא גם מראשי אצילי ישראל, אנשים בעלי תרבות יהודית, ובעיקר - תרבות כללית מקיפה. האכזבה מהם היא שגרמה לגולי ספרד לבחון מחדש את יחסם כלפי התרבות הכללית, ובעיקר כלפי הפילוסופיה. התברר כי כל הפילוסופיה האריסטוטלית המיוחדת של משכילי ספרד לא היה בה כדי לעמוד להם בשעת מבחן. המחלוקת עתיקת היוםין בדבר שיטת מחשבה שתהא רוח פנימית בקיום מצוות היהדות הוכרעה סוף-סוף. על עם ישראל לחפש את התכנים הפנימיים לא בשיטות זרות, כי אם בתורת המסתורין שלו - הקבלה. למעשה, דור אחד או שניים לאחר גלות ספרד הוכרע כי אכן, על דעת הכל הקבלה היא התיאולוגיה הרשמית והאמיתית של היהדות.

תורת הקבלה מקורה בדורות קדומים; יש אומרים כי אף האסכולות של "בני הנביאים" עסקו בסוג מסוים של תורת סוד, שהיא-היא ראשיתה של הקבלה. מכל מקום, כבר בזמן הבית השני מוצאים אנו עדויות לקיומן של שיטות של תורת מסתורין, "מעשה בראשית" ו"מעשה מרכבה", הנמסרות מפה לאוזן בין חכמי הדורות. עם הדורות הוסיפה הקבלה להתגלות יותר ויותר, ספרי

ואולם העיר הייתה מיוחדת לא רק באותם אישים גדולים שחיו בה יחד, אלא אף באווירה הכללית אשר כל תושבי העיר היו שותפים לה. הייתה זו מעין עיר-מדינה של חלום, התגשמות של אידיאלים רוחניים, משיחיים כמעט, שעם ישראל שאף אליהם בכל דורותיו. בכל העיר כולה היה מתח רוחני עצום, וכל תושביה - תלמידי חכמים שתורתם אומנותם, סוחרים ואנשי מעשה, אנוסים ששבו לא מכבר לחיק היהדות - הקדישו את עצמם במידה רבה ללימוד התורה ולקיומה. העיר הייתה מלאה בתי כנסיות, בתי מדרשות ובתי ספר, וכל-כולה ספוגה בתחושה כי אפשר להביא את כל עם ישראל למצב זה, וכי הגאולה השלמה קרובה לבוא.

אל העיר הזו, כאשר הייתה במלוא פריחתה הרוחנית, הגיע ר' יצחק לוריא, והוא כבש אותה באישיותו, ולה הקנה בראשונה את תורתו. ומשם, מן הבירה הרוחנית של העולם היהודי, פשטה תורתו במהירות עצומה בכל תפוצות ישראל והגיעה למקומות קרובים ורחוקים, עד כי כעבור שנים כמעט שלא היה מקום בעם ישראל, מתימן ועד רוסיה, מעיראק ועד גרמניה, שלא נכבש לתורת האר"י ולא ראה בה את התגלמות תורת ישראל במלוא שלמותה הפנימית.

גלות ספרד הייתה מפנה היסטורי בדרכו של עם ישראל לא רק מן הבחינה המעשית-הפוליטית אלא אף מן הבחינה

יסוד שונים של קבלה נכתבו ונתפרסמו, וכמה מגדולי ישראל בדורות שונים רמזו על התייחסותם אל הקבלה ועל הדרכים אשר בהן הם שואבים ממנה. במאה הארבע-עשרה התגלה בספרד ספר הזוהר, שהפך להיות ספר היסוד של הקבלה. ספר זה, על אף שבכללותו איננו מסודר בדרך שיטתית, יש בו על כל פנים שיטה ברורה מסוימת, והקבלה של הדורות הבאים אינה אלא ביאור, הרחבה ופיתוח של שיטה זו.

ספרות הקבלה עצומה ומכילה אלפי ספרים; אך מכל מקום אפשר לסכם בקיצור את יסודות השיטה. על-פי הקבלה ה' פועל ומתגלה בעולם דרך עשרה אופנים (מופעים) שונים של גילוי הקרויים "עשר ספירות". הספירות הללו הן הכלים שבתוכם מתגלה השפע האלוהי, שהוא כשלעצמו אינסופי ונעדר כל הגבלה והגדרה ("אין-סוף ברוך הוא"). היחסים ההדדיים בין הספירות הללו, וצירופיהן השונים, הם הקובעים את מהותו ודרכו של העולם, למן הברואים העליונים ביותר עד למציאות הנמוכה ביותר. הברואים שבעולם, ובעיקר בני האדם, וביתר ייחוד - עם ישראל, פועלים אף הם במעשיהם השונים, הטובים והרעים, לצרף או להפריד את הספירות השונות ולגלות מתוכן את שפע החיים והקיום. הרע שבעולם הוא כל אותם דברים שמבחינת עצמם נובעים מכוחות מעוותים, ועל-ידי חיזוקם הם גורמים לקלקול הבריאה ולעיוותה. התורה בכללותה היא גילוי הדרך הנכונה שבה יש

לפעול כדי שהשפע האלוהי יזרום בתוך מציאות העולם; קיום מצוות התורה פועל באופן ממשי לצרף את הספירות בצירוף הראוי ולהשפיע שפע, ואילו העבירות הן רע מוחלט המוסיף כוח לכוחות הרע והטומאה שבעולם. תורת הנסתר, הקבלה, היא החלק הפנימי של התורה המסביר את המשמעויות המטאפיזיות של כל מעשה ומעשה, ובעצם - של כל מהות העולם. אדם שהגיע לידיעה אמיתית בחכמת הקבלה יכול, בדרכים מיסטיות, להשתמש במפתחות שנותנת בידו חכמה זו ולהגיע לידי קרבה עמוקה ושלמה יותר אל ה', ולשינוי ותיקון העולם שהוא חי בו.

כאשר הגיע האר"י לצפת עוד חי בה גדול המקובלים, ר' משה קורדובירו, אשר יצר שיטה אחידה של קבלה המבוססת על ספר הזוהר ועל כתבי המקובלים שינקו ממנו. ואולם האר"י לא הגיע עם דרך חדשה של מין וסידור או שיטת הסבר פילוסופית חדשה לקבלה. הוא עצמו מספר לתלמידיו כי הגיע למה שהגיע מתוך יגיעה עצומה ומתוך שמחה של מצווה. מתוך כך, מה שזכה בו היה הארה חדשה, גילוי מיסטי עצמי, התגלות חדשה של תורת הקבלה. היחס בין שיטת האר"י והקבלה שלפניו אינו יחס של תוספת מסוימת לעיקר; קבלת האר"י היא דרך המקיפה, בצורה המיוחדת שלה, את תורת הקבלה שקדמה לה, אשר מעתה מתפרשת כולה בדרך חדשה. נוסף על זה קבלת האר"י מקיפה תחומים ונושאים שלמים אשר לא היו מצויים

אחד העקרונות החדשים שהכניסה תורת האר"י לקבלה הוא הבנה חדשה בתורת הבריאה, "שיטת הצמצום". לפי שיטה זו נברא העולם כולו על-ידי כך שהאור האלוקי האינוסופי הסתיר עצמו (הצטמצם); וכך בתוך הוויה שכביכול נעלם בה האור אור נוצר מקום עבור מציאותו של העולם הסופי כולו. העולם הוא אפוא מציאות היונקת מן ההעלם, והעלם זה עצמו איננו נובע אלא מתוך הכוח האלוקי הבלתי מוגבל. העולם מוקף ומסובב אפוא במהות אינסופית של אלוקות, בעוד שהוא עצמו גם גילוי אחר שלה, מופע אשר הסתר וגילוי משמשים בו בערבוביה. שיטה זו, שהיא כשלעצמה גם דרך חדשה בתיאולוגיה, מבססת ביתר שאת את השיטה של הקבלה, היינו: הפנתיאיזם, הרואה את העולם ככלול בתוך האלוקות אך איננו זהה עמה.

שיטת האר"י גם נותנת משמעות מחודשת להבנת הרע. לפי שיטה זו מתואר כיצד חייב היה העולם, בשלב מסוים של התהוותו, לעבור את המשבר של "שבירת הכלים" שבו הספירות, בדרגה מסוימת של גילוי, אינן יכולות להתמזג זו בזו, ומשום כך הן נהרסות. מתוך שבירתן ("עולם התוהו") נוצר העולם שלנו ("עולם התיקון"), שהוא מזיגה ובניין חדשים של הספירות באופן שונה. ואילו שבריו של העולם העליון שהתמוטט ("ניצוצות") מתפזרים בכל מלוא ההוויה; מקצתם נעשים חלק משרשרת ההנהגה האלוקית בעולם,

בקבלה קודם לכן, או שרק נרמזו בה. אם נביא אנלוגיה בתחום אחר אפשר לומר כי קבלת האר"י היא, ביחס לקבלה, מה שתורת היחסות היא לגבי הפיזיקה - היינו: מבנה שלם חדש המכיל בתוכו את החומר הישן מתוך ראייה אחרת, חדשה, והמגלה עולמות אשר היו בלתי נודעים עד כה.

העולם מוקף ומסובב אפוא במהות אינסופית של אלוקות, בעוד שהוא עצמו גם גילוי אחר שלה, מופע אשר הסתר וגילוי משמשים בו בערבוביה.

הסיכום השלם ביותר של שיטת האר"י נמצא בספר "עץ חיים" של תלמידו רבי חיים ויטאל. הספר מכיל אלפי פרטים של חידוש הכתובים בדרך המצומצמת והמרוכזת ביותר: שיטת הסמלים, הן הסמלים המקובלים של הקבלה והן שיטות סימבוליות חדשות.

ה"מרכבה", ומקצתם נופלים ומתעוותים, משנים את צורתם ומהווים את העולם החומרי, ואף את כוחות הרע. תפקידו של האדם בעולם הוא לגאול את הניצוצות השבורים הללו, לגלות את המשמעות העליונה הגלומה בהם, ועל-ידי כך להחזירם אל מקורם העליון. למעשה, כל תהליך החיים של העולם לקראת גאולתו השלמה הוא המאבק המתמיד לגאול את האור הנמצא בתוך החושך; וכאשר יסתיים תהליך זה יתגלה בעולם כולו המבנה השלם האמיתי, שהוא המשמעות האמיתית של ביאת המשיח.

על-פי שיטה זו גאולת הניצוצות היא עבודתו של כל אדם מישראל; ועבודה זו - הנעשית על-ידי התורה והמצוות, סיגופים ותיקונים, וכוונות ועשיות מיסטיות - היא הגורם המכריע בגאולה. מכאן גם עולה כי הציפייה לגאולה אינה ציפייה פסיבית אלא מעשה אקטיבי, וכי כל אדם ואדם מישראל יכול לתרום לגאולת העולם. כל זה גם מסביר חלק מכוח ההשפעה העצום של תורת האר"י על חיי עם ישראל: כל העם נעשה שותף פעיל בקירוב קץ הימים.

אכן, בתוך זמן קצר הפכה קבלת האר"י להיות הקבלה, וכל מה שהתפתח לאחר מכן - כגון תנועת החסידות - צמח וגדל מכוחה. היא חדרה לחיי העם כולו: לא רק לגדולי ישראל שעסקו בשיטה זו אלא גם לספרות המוסר המעשית שהתבססה עליה, למאות מנהגים ותפילות שנוסדו מכוחה, ולתפיסה משמעותית חדשה של

היחס בין האדם, העולם, התורה והקב"ה.

והאר"י עצמו? הוא השאיר אחריו בכתובים כמה שירים מיסטיים המושרים עד היום בחרדת קודש בשבתות, כמה קבלות מסחריות (שהרי עסק במסחר) וכמה פירושים לתלמוד. אבל מבין השיטין, מתוך התיאורים המקוטעים עליו, דומה שאפשר לראות את דמותו-שלו: הצדיק גלוי-העיניים, האיש שמבטו מרחיק לראות עד ערפילי האינסוף, אך יחד עם זאת הוא יכול עדיין לעסוק בפשטות ובתום במעשי היומיום ולראות בתוכם את האור הגדול. האוטוריטה העצומה שלו באה ביחד עם הענווה הגדולה של זה שהכל נפתח לפניו, ואין הוא יכול להתפנות לחשוב על עצמו ועל תפקידו-שלו כמו על אותם מראות שהוא רואה ומספר עליהם לידידיו ולתלמידיו. כמוהו כמשה, הוא עומד ומחזיק בידו מפתח לפתח שבו יעברו דורות.

יום ירושלים

”

המדרשים אומרים שמירושלים בא העפר שממנו נוצר אדם הראשון. עפרו של אדם הראשון, שהוא בעצם הראשית, הוא נקודת החיבור בין העולמות. מירושלים העולם צומח. יכול להיות שבדורות ראשונים לא זכינו לזה, ולא ידענו שאפשר להלל ולשמוח על ירושלים סתם ככה, אפילו בעלבונה, אפילו בירידתה. מפני שאחרי כל העלבונות ואחרי כל ההשפלות, אי אפשר לנשל אותה מייחודה. היא עיר מלוכה, היא אמה של מלכות. היא יכולה להיות גולה וסורה, אבל בכל זאת היא המקום שלנו. את זה אי אפשר לקחת ממנה, גם כשהיא בשאול תחתיות, היא עדיין מקור הברכה. גם כאשר ירושלים מושפלת, וגם כאשר מנסים לכסות אותה בזוהמה כמו שעשו - במשך הדורות, וכמו שמנסים לעשות לה עכשיו, אי אפשר להוציא ממנה את המהות שלה.

יש את המתאבלים על ירושלים, אבל צריך להיות מהאוהבים אותה, מהנמנים על 'כל אוהביה'. אהבת ירושלים זה לא בהכרח כדבר שנספח לכותל, אלא גם בפני עצמה, עם מה שהיא; אהבת ירושלים של מטה, עם השכונות שלה ועם החתולים שלה; על הגדרות ועל האבנים, על המשוגעים שלה ועל הבטלנים שלה. צריך לאהוב אותה מפני שהיא לא רק בית, אלא מפני שאין עוד מקום כמוה. ועל אלו אנו עושים חגיגה, לכבודה של ירושלים.

“

התהודה של ירושלים

פורסם בג'רוזלם פוסט

רבים כל-כך. אתה מביט בה, אתה חולם עליה, ואתה חושב: בעצם, מה זה?

במובנים רבים, זהו צירוף של ניגודים.

ירושלים, כפי ששמה מעיד עליה, היא "עיר השלום". ואולם כל-כך הרבה מלחמות התחוללו בה; זהו אולי אחד המקומות הכי ידועי מריבות ותלאות בעולם. ובכל זאת היא עיר השלום. קוראים לה, בעיקר ביהדות, "בית אלוקים"; כשמדברים על שער השמים מתכוונים לירושלים. ואולם המסורת היהודית אומרת שגם השער לגהנום נמצא שם. אכן, גיא בן-הינום המקראית נמצאת סמוך ממש לחומות העיר העתיקה. וכך אנו מוצאים כאן, נוסף על שער השמים, גם את הגהנום הקדמון.

משורר התהלים כינה אותה "עיר שחוברה לה יחדיו". היא חוברה לה יחדיו לא רק משום שיש בה עיר עתיקה ועיר חדשה, או יהודים וערבים, או דברים מתקופות שונות, או דתיים וחילונים החיים בצוותא: היא מפגש של כל הדברים הללו כאחד, של כל הניגודים הללו. לפעמים הם מתנגשים אלו באלה, ובכל זאת הם יוצרים מין הרמוניה, המורגשת על-ידי כל מי שהולך ברחוב, או בווה באוויר, או טובל באור החמה.

כל מי שגר בירושלים, ובעיקר, אלו אשר, כמוני, נולדו שם, מאוהבים בעיר הזאת, מאוהבים ממש.

עבורנו העיר היא בית, ויותר מבית: היא מושא לאהבה. גם המבקרים בה נשבים בקסמה, ולא פעם שואלים את עצמם: מדוע?

בירושלים יש שפע של אתרים, אך אין בה שום דבר מונומנטאלי: לא בנייני ענק, לא הרים של ממש. הגם שאין לה כל יופי חיצוני, ירושלים היא יפהפיה. כל מי שמגיע אליה מרגיש משהו שמדבר אליו; והמוזר הוא, שאל כל אחד מדבר משהו אחר.

אכן, ירושלים היא הרבה דברים להרבה אנשים; כמעט הכל, אפילו. זהו חלק מהאמת של העיר הזו, שהיא חידה נצחית, וכך היא גם בעיני, אפילו אחרי שנים רבות שאני חי בה, כותב עליה, מדבר עליה ועוסק בה.

ירושלים היא פשוטה, אך לא נאיבית. ירושלים פשוטה במין פשטות מורכבת ביותר, משום שירושלים היא מעל ומעבר לתייחוס. זוהי עיר עתיקה מאוד אשר ידעה כל-כך הרבה מאורעות, עד שכעת היא פשוטה כאחת מאותן יצירות אמנות גדולות. הפשטות הזו מסתירה דברים

במשנהו, ולפעמים הם עוברים מזה לזה, אך אינם שרויים בשניהם בעת ובעונה אחת. ואולם כמו בגיאולוגיה, ייתכן שיהיו נקודות שבהן יש מפגש וערבוב של הרבדים השונים, כמו חלון בין קירות.

דברים המתרחשים בירושלים אינם מתנהלים לפי כל חוקים ידועים שהם. כל אירוע, ולו הקטן ביותר, מקבל מורכבות עצומה ופלאית, ומשמעויות שהן מעל ומעבר להשגתנו.

חלון שכזה הוא מה שנקרא בחלום יעקב "הסולם"; שער השמים, מקום שבו השפעה, כוח ותובנה יכולים לנוע בכל הכיוונים בין העולמות הרוחני והחומרי. ירושלים היא נקודה שכזאת.

הרמוניה זו משתקפת בפירוש אחר, שבעיני הוא נפלא, של השם "ירושלים". הפירוש הזה אומר כי השם "ירושלים" הוא "ירָאָה שלם", ראייה שלמה, שהיא אופן נוסף של הרמוניה.

מדוע ירושלים היא הבירה? לשאלה זו אין כל הסבר המניח את הדעת, ויש לכך בוודאי משמעות היסטורית, ואולי גם דתית. ירושלים נמצאת במקום בלתי סביר לבירה, למרכז: אין בה נהר, היא אינה סמוכה לים - היא אי-שם בשום מקום. ועם זאת היא מרכז. כאשר אנשים חושבים על ירושלים הם חושבים, כפי שכתוב בתנ"ך, שזהו המקום שבחר בו ה'. אבל מדוע? מה כל-כך מיוחד בירושלים?

אביא משל, משל גיאולוגי. כמו בחיים, גם בגיאולוגיה יש שכבות: שכבות של משמעות, שכבות של כוחות פועלים. ישנה סיבתיות פיזית, שבה דברים נעים ומובנים בהתאם לחוקיות פיזית. ואולם החיים הפיזיים האמיתיים - הגם שמסופקני האם אכן ראוי לכנותם בשם "החיים האמיתיים" - אינם אלא רובד אחד של הקיום.

ישנו רובד נוסף, גבוה יותר, של סיבתיות: רובד רוחני, שבו יש שכר ועונש לא רק עבור מעשים, הצלחות או כישלונות, אלא גם על טוב ורע.

הרובד הרוחני הוא רובד שונה לחלוטין. בדרך-כלל, הרבדים הפיזי והרוחני אינם קשורים זה לזה; הם אינם מתערבים זה בזה. אנשים פועלים או ברובד האחד או

ביותר מהדהד לא רק בכל ארץ ישראל אלא בכל רחבי כדור הארץ.

אם כן, ירושלים ישנה, הכוח המיוחד שלה ישנו, ואף ההד שהיא מעוררת עודנו כשהיה. הבעיה היא, מהו הקול היוצא ממנה. ירושלים מצפה ומקווה לקול, שישוב ויישמע בכל רחבי העולם ויחדש את המסר היוצא מן העיר הזו מאז ימות עולם.

הגם שאיש אינו יודע מדוע, הרי מבחינה גיאולוגית ירושלים היא שבר בריבוד של סדר העולמות. כמעט כל דבר בעל ערך חומרי מגיע אלינו דרך שברים כאלו בריבוד הגיאולוגי, ואני סבור כי אלו הן גם הנקודות בעלות הערך בתחום הרוחני. שברים כאלו הופכים להיות הבארות שמהם נובעים מים, מי ההווה.

זה מסביר מדוע למלה כמו "ציון" יש כל כך הרבה רבדים של משמעות. עבור רבים, שאולי אף אינם יודעים את מיקומה הגיאוגרפי המדויק, "ציון" אינה רק שם של מקום: בדומה ל"ירושלים", גם "ציון" הפכה להיות שם רוחני, הנושא שפע של משמעויות. זהו מקום שאליו אנשים שואפים; זה הופך להיות מקום-חלום.

דווקא מפני שירושלים היא נקודת מוקד שבה העולמות הפיסי והרוחני מתערבים זה בזה באופן כלשהו, הרי דברים המתרחשים בירושלים אינם מתנהלים לפי כל חוקים ידועים שהם. כל אירוע, ולו הקטן ביותר, מקבל מורכבות עצומה ופלאית, ומשמעויות שהן מעל ומעבר להשגתנו.

במהלך ההיסטוריה האנושית קרו כל מיני אירועים במקומות שונים בעולם, לפעמים אפילו מאות פעמים, בלי שיעוררו כל סערת רגשות. אך כאשר כל דבר שהוא מתרחש בירושלים, הסיבתיות של העולם החומרי מתערבבת עם הסיבתיות השונה לחלוטין של העולם הבלתי-חומרי - כוח הצדק מתערבב עם כח היכולת, וכן הלאה - וכל ויכוח פעוט

דמויות מירושלים

סיפורים

הקבצן

לבנה שבה היו מניחים את מטבעות הצדקה, כשהוא אומר מדי פעם בשקט "לדבר מצווה".

האיש היה בכל דרך איש מרשים במראהו, אדם זקן גבה קומה, לבוש בגדים שחורים מהודרים ומגבעת רבנית שחורה, ועל רקע זה בלט זקן כסף ארוך. האיש היה נראה כאחד הרבנים החשובים שמצא לעצמו עיסוק מוזר - לשבת באמצע רחוב הומה ולקבץ נדבות.

ידעתי שמדי פעם היו גם רבנים חשובים נרתמים אסוף כסף לעניין חשוב ודחוף של עזרה לזולת. אבל כשהם עושים זאת נעשה הדבר באופן אחר - על ידי הליכה לבתייהם של אנשים בעלי יכולת ושיחה אישית בכל בית. אבל קבצן רחוב - מכובד ככל שיהא - אינו מקבל אלא מעות קטנות. ויותר מזה, האיש היה מצוי ברחוב תמיד - בכל יום ויום, ובכל מזג אוויר בקיץ ובחורף היה יושב שם.

בכל פעם שהייתי מזדמן ברחוב הייתי חוזר ותמה על העניין: אדם מכובד על הבריות, שלפעמים הייתי רואה בעל מסעדה סמוכה יוצא ומביא לו כוס תה לשתות ומתייחס אליו בכבוד רב, מפני מה הוא יושב ומקבץ נדבות ברחוב?

לפני שנים רבות, כאשר הייתי עובר ברחוב הראשי של ירושלים, הייתי מבחין באדם אחד שהיה יושב תמיד במקום מסוים ברחוב ומקבץ נדבות.

מקבצי נדבות לא היו מחזה בלתי רגיל בעיר, וכל אחד מהם היתה לו פינה מיוחדת שהיה יושב בה, או חלק מסוים מן הרחוב שהיה משוטט בו בין העוברים והשבים ותחנות האוטובוסים, ומקבל את הפרוטות שהיו נותנים בידו, או לתוך קופה שהיה מחזיק. כל אחד מן הקבצנים הללו, הקבועים והבלתי קבועים, היה לו סגנון מיוחד וסיבה לעצמו לקבצנות. היו בעלי מומים שהיו מציגים בדרך זו או אחרת את מומיהם, היו כאלה שהיו מבקשים בקול "נדבה נדבה", והיו אחרים שהיו רק מקשקשים בקופסת הכסף שבידם. אבל מכל מקום היו כל הקבצנים נראים דומים זה לזה, מהלכים בבגדים ישנים וקרועים ומציגים לעין כל את עליבותם.

אבל האיש שאני מספר עליו היה ללא ספק יוצא דופן. הוא היה יושב על כסא שאחד מבעלי החנויות הסמוכות היה נותן לו, ומחזיק בידו הפשוטה מטפחת

ועלה לארץ ישראל בערך בשנת 1920. הוא גדל במשפחה ציונית ומילדותו דיבר בעברית. אולם עם הזמן נטה יותר ויותר לכיוון הקומוניסטי, ובארץ ישראל הצטרף למפלגה הקומוניסטית (שהיתה אז בלתי ליגאלית), שהיתה קרויה פ.ק.פ. (פאלסטינשע קומוניסטישע פארטיי, באידיש) ובגלל כשרונותיו הגדולים הגיע להיות המזכיר הכללי של אותה מפלגה.

מעשיו ומעשיה של מפלגתו באותם הימים הם סיפור מעשה לעצמו. אולם בשנת 1929 תפסוהו האנגלים ששלטו אז בארץ, וכיון שהיה מנהיג של מפלגה בלתי לגאלית גרשוהו מן הארץ. הוא הגיע מיד לרוסיה, וגם שם הכירו בכשרונותיו הגדולים ומינו אותו להיות סגן המזכיר הכללי של הקומינטרן, כעוזרו של דימיטרוב, וממונה על המפלגות הקומוניסטיות באסיה ואפריקה. הוא המשיך בתפקידו זה במשך שנים אחדות, כאשר היה בקשרים קרובים עם צמרת המפלגה ברוסיה ובארצות אחרות. כאשר הגיעו הטיהורים של 1937 נאסר גם הוא בין רבים אחרים. כמורוב האנשים שהיו עמו - נחקר גם הוא, ולבסוף הודה בכל ההאשמות שהאשימוהו. אולם שלא כאחרים, כאשר הגיע זמן משפט הראווה שלו עמד בבית המשפט והכחיש הכל, וטען כי ההודאות נסחטו ממנו בכפייה. הוא הוחזר שוב לבית הסוהר, ושוב עבר את התהליך של חקירה והודאה, ושוב הגיע למשפט - והכחיש שנית. בפעם זו החליטו לא לנסות עוד, ודגו אותו בדרך אדמיניסטרטיבית למאסר ממושך

בסופו של דבר גברה עלי הסקרנות והלכתי לברר את הדבר. וכך סיפר האיש: במשך שנים רבות היה רב בקהילה חשובה בחוץ לארץ. ושם נתנו לו בני קהילתו הרבה מאד כבוד. ובמשך שנים חשב בלבו שנתנו לו כבוד הרבה יותר ממה שבעצם מגיע לו. ומשום כך, כאשר עלה לארץ ישראל החליט לעשות תשובה ולכפר על הכבוד היתר שקבל בחייו, ומשום כך החליט לקבץ נדבות לצרכי צדקה, ולעשות זאת דווקא בשבתו ברחוב כקבצן, כדי שהבזיון שיש בכך ישמש לו כפרה.

חוששני שיושבי ירושלים לא מילאו את כל רצונו, האישיות של האיש הזה שנשקפה במראה פניו ודמותו הכללית עשו אותו דמות מרשימה. אבל הוא המשיך לשבת כך, ובמשך שנים הייתי חוזר ורואה אותו יושב זקוף מאד בכסאו מחזיק את המטפחת הלבנה ומוסיף לקבץ נדבות.

יוסף ברגר-ברזילי

את יוסף ברגר-ברזילי ראיתי בשנותיו האחרונות, כאשר חזר לחיות בארץ ישראל. הוא היה איש לא גבוה ששער ראשו וזקנו לבנים, אף כי לא היה זקן ביותר, ואת ראשו מכסה כיפה שחורה גדולה.

תולדותיו של האיש הזה היו בודאי מעשה מרתק לעצמו. האיש נולד בפולין

תשובה, אולם האם נחוץ דווקא להגלותם לעשרים שנה לסיביר כדי להגיע לזה?

הקצין

את ידידי נב. פגשתי לראשונה בבית כנסת קטן בירושלים.

במבט הראשון לא היה האיש נראה כמתאים לבית הכנסת הזה. הוא היה דוב רוסי ממש, איש גדול ורחב כתפיים, ומאד מאד רוסי, הצחוק, הלב הרחב, והיחס המורכב בין הקשר עם העולם הזה וכל אשר בו, עם כמיהה עמוקה לעולם רוחני.

אחר זמן כאשר התיידדנו סיפר לי משהו מספור חייו. הוא נולד אמנם ברוסיה הלבנה אבל גדל בעיר מוסקבה, שבה עברו ימי נעוריו. הוא התייתם מאביו בגיל צעיר, אמו שגידלה אותו דברה אתו אמנם יידיש, אבל לא היה לה ענין בתכנים יהודיים. ומשום כך לא ידע כמעט שום דבר על יהדות. כפי שספר לי הדבר היהודי ביותר אצלו היה שכאשר היה מגיע לרחוב ארכיפובה היה עושה עיקוף כדי לא להיות סמוך מדי לבית הכנסת.

באוניברסיטה למד גיאולוגיה של נפט, ולאחר מכן נכנס לעבודה מעשית בתחום זה. כשהוא נוסע ועובר בכל מרחביה של רוסיה, באיזורים רחוקים ושוממים מאדם, מקומי עד לאורל.

כאשר התחילה המלחמה הפטריוטית

הוא היה בסיביר במחנות ובגלות במשך שנים, עד שבשנות החמישים, בגלל היותו אזרח פולני שוחרר, ואז חזר לארץ ישראל. הוא היה שבור מבחינה גופנית, אבל פעיל וער ברוחו. והיה נודע בארץ, ובמקומות אחרים, כאחד המומחים הגדולים בעולם המערבי לבעיות הקומוניזם, בהיותו אולי האיש בעל הדרגה הגבוהה ביותר שיצא מן המפלגה ויכול לספר על מה שידע.

השנים הארוכות של מאסר ובדידות נתנו לו מקום למחשבות רבות ומעמיקות. במובן מסוים נשאר כל ימיו לגיניסט, הרי עבר בו שינוי מעמיק הרבה יותר: הוא נעשה במשך השנים הללו יהודי דתי, שומר מצוות בדקדקנות. ספרו עליו שבמשך השנים שלאחר מכן היה נוהג לצום פעמיים בשבוע על מנת לכפר על החטאים שחטא בעבר.

נוסף לעשרות מאמרים חיבר שני ספרים מעניינים בעברית, שלצער הלב לא תורגמו לרוסית. האחד הוא מחקר מדעי על המגמות הפנימיות של הטיהורים של שנות השלושים. ואילו הספר האחר, שהוא חצי-אוטוביוגרפי הוא סיפורם של כמה יהודים, כולם פעילים חשובים במפלגה הקומוניסטית, אשר בהיותם במחנות חזרו שוב אל זהותם היהודית.

כאשר פגשתי אותו היתה מחשבה אחת שעלתה במוחי. מסתבר כי יש דרך להביא אנשים להרהר ולהגיע לידי

הגדולה התגייס לצבא ושם נעשה קצין, ועלה מהר בדרגות הפיקוד עד שהגיע לדרגת פולקובניק. הוא היה מפקד גדוד של קוזאקים, כאשר היהודי הנוסף היחיד בגדוד היה הקצין הפוליטי (וכפי שהיה רגיל - לא היו ביניהם יחסים טובים).

בתוך המלחמה, כאשר עברו גדודי הצבא במקומות שנכבשו בשעתו על ידי הנאצים, ובעיקר כאשר ראה את הזוועות שעשו ביהודים, התעורר בו איזשהו רגש יהודי. אבל הוא לא ידע כיצד לבטא אותו. הוא זכר במעורפל שיהודים אינם אוכלים חזיר, ולכן נמנע מאכילת חזיר במנות הקרב (מה שגרם מיד להלשנה מצד הקצין הפוליטי, שהוא חשוד בנטיות דתיות). לאחר המלחמה נתחזקה בו יותר התחושה היהודית, והוא הצליח להתחמק מרוסיה ולהגיע לישראל שבה היו לו כמה קרובי משפחה רחוקים.

זמן לא רב לאחר שהגיע פרצה מלחמת העצמאות של ישראל, והוא היה שוב קצין בצבא, הפעם בצבא הישראלי. הוא עבר ממקום למקום ומתפקיד לתפקיד, משתתף בקרבות הקשים בכל הארץ.

אבל לאחר המלחמה הזו, כשהשתחרר מן הצבא והתחיל לחפש לעצמו עבודה, התעוררו בו רגשות של פקפוק בבחירה שבחר, הוא סיפר לי: כולם היו באופוריה לאחר הניצחון במלחמה. אבל אני לא הייתי שותף לה, בעיני נראו הדברים קטנים כל כך! אני הייתי עם הצבא האדום כאשר צעדתי עם מיליון החיילים שנכנסו לגרמניה, וראיתי כבר ניצחונות

בקרבות עצומים. ויותר מזה, הארץ נראתה לי כל כך קטנה. הייתי רגיל למרחבים של רוסיה, לנהרות הגדולים שלה. ועכשיו אני בארץ קטנה ששטחה הוא לא גדול בהרבה מזה של מוסקבה רבתי, שנהרותיה הם נחלים קטנים שאוניה אינה יכולה להפליג בהם. היה קשה להתרגל למעבר מאימפריה גדולה למדינה קטנה.

ובכן, שאלתי, מה גרם לך בסופו של דבר להישאר? והוא ענה לי: במשך הזמן הזדמן לי לגלות את היהדות. ואז, לאחר שהתחלתי לגלות את העולם הרוחני שלנו הבנתי שבעולם הרוחני יש לנו גם כן אימפריה, אימפריה גדולה יותר משל רוסיה. בשביל זה כדאי להישאר.

אהר'לה

כולם קראו לו בשם הפרטי אהר'לה, וכמעט איש לא ידע מה שם המשפחה שלו. כשהכרתיו היה איש קטן ורזה. תמיד מגולח שלא כראוי וכיפה שחורה גדולה על ראשו.

אהר'לה היה ללא ספק בעל פיגור, שהתנהגותו בדברים רבים הייתה כשל ילד בן תשע-עשר. רבים הכירו אותו משום שהיה לשם פרנסתו שואב המים של השכונה. באותם ימים היו שכונות רבות בירושלים שלא היו בהן מים זורמים, ואת המים היו מעלים מן הבורות שבהם נאגרו בימי הגשמים, ואותם

כל אלה הם פרטיים שיגרתיים של חיו של בעל פיגור שהשתלב איכשהו בחיים מועילים. אולם אהר'לה היה יוצא דופן במידותיו הטובות. מעולם לא ראו אותו כועס, וכל שכן משתמש בלשון בלתי הגונה. נוסף לכך היה ישר להפליא. מעולם לא לקח יותר מן הסכום הקצוב עבור שירותיו, ודאג למלא אותם בשלמות. פעם שכר אותו אדם אחד להעביר חבית כבדה לחלקה האחר של העיר. אהר'לה, שלא היה אדם חזק במיוחד, טרח הרבה מאד בחבית עד שהצליח להביאה למחצית המרחק בערך, ואז גילה שאינו מסוגל להמשיך. ואז החזיר את החבית כל הדרך חזרה אל השולח. האיש רצה לשלם לאהר'לה משהו עבור טרחה של יום שלם, אבל הוא סירב בתוקף: לא עשיתי את העבודה שהטלת עלי ולא מגיע לי שום שכר עליה.

בימיו האחרונים קרא לכמה אנשים והראה להם שבחדרו העלוב מוטל שק קטן. השק היה מלא פרוטות. מתברר כי בכל השנים שעבד היה מפריש מחמש הפרוטות שקיבל עבור כל משא של מים פרוטה אחת לצדקה. השק היה מלא בפרוטות שהצטברו במשך השנים הללו, והוא ביקש שישתמשו בכסף הזה לצרכי צדקה.

הוא מת בדממה גמורה ונקבר בדממה. אחד מעלובי הארץ שבוודאי יש להם חלק גדול יותר במלכות השמיים.

שיכלו להרשות לעצמם היו משתמשים בשירותיו של שואב המים שהיה סוחר ומעלה לבתים פחים מלאים של מים.

לאחר זמן ידעתי שחיי גרמו לטרגדיה משפחתית. אהר'לה היה צאצא של משפחה חשובה ומוצלחת, ארבעה אחיו הגדולים היו רבנים בעלי עמדה ציבורית מכובדת. ואילו הוא נפגע כנראה בתאונה בראשו שגרמה לו להישאר בעל פיגור. בנעוריו שלחו אותו לריפוי בוינה, שלפני מלחמת העולם השניה הייתה עדיין מרכז רפואי ראשון במעלה. אינני יודע אם הטיפול הועיל לו, אבל הוא חזר משם עם זיכרון של הרבה שירים שהיו פופולריים אז בעיר. וכשחזר המשיך לחיות עם אמו הזקנה שעברה לירושלים, עיר שלא היו שם קרובי משפחה, והקדישה את עצמה לדאוג לו ככל האפשר, והוא עצמו נעשה שואב מים.

בתים אחדים היו מוכנים לקבלו כאורח, וכך היה מגיע בשעות הערב, שותה את הקקאו שלו, ומשוחח בכובד ראש של ילד בן עשר על הוויות העולם, פוליטיקה או שאר בעיות השעה, ושר משירי וינה. והמארחים היו, כרגיל, משועשעים מדבריו ומהתנהגותו הכללית. אגב, הוא היה מודע לחריגותו. פעם כאשר הכריזו האנגלים עוצר בירושלים החליט הוא ללכת ולטייל. הוא נעצר בידי השוטרים, ואז הצביע על ראשו והסביר להם שהוא משוגע. ולאחר שעות אחדות שוכנעו גם השלטונות שהאיש הזה איננו טרוריסט מסוכן ושחררו אותו.

'שפע רב'

גיליון חודשי מתורתו של

הרב עדין אבן-ישראל שטיינזלץ זצ"ל

הרב עדין אבן-ישראל שטיינזלץ היה אדם בוער. האש הגדולה שבערה בו באה לידי ביטוי באופן בו עבד את הקב"ה, באופן בו למד ולימד תורה, באופן בו התמסר ליהודים באשר הם ובאופן בו התהלך בעולמו של הבורא בהשתאות ופליאה אין קץ.

בעבודתו הגדולה בכל הצדדים הרבים של החזון והעשייה שלו, סלל הרב עבורינו דרך חיים יהודית שלימה המקפלת בתוכה קדושה וחיים, התבוננות והתלהבות, פתיחות, סקרנות, ודבקות אמתית באלוקים חיים. העולם היהודי של הרב הוא עולם של יהדות כשלעצמה, יהדות של גבורה החותרת אל שורשי הדברים, נטועה בעבר ומביטה אל העתיד.

הרב מעולם לא הסתפק במה שפעל וראה בכל עבודתו ומפעליו רק הקדמה לפעולות גדולות יותר שיש להוציא לפועל בדרך לתיקון השלם.

מטרתו של גיליון 'שפע רב' היא לפתוח צוהר עבור כל מי שחפץ, לעולמו של הרב, לדרכו החסידית הייחודית, לתביעות שדרך זו מציבה בפני האדם ולאופן ההתבוננות שלו על התורה, היהדות והעולם.

תקוע

חמדי הרב שטיינזלץ

מרכז שטיינזלץ

למד את עמי

